

REVISTA CATALANA

LA FAMILIA CATALANA

I

CAPITULACIONS MATRIMONIALS

(Continuació)

Si bé 'ls nostres capítols matrimonials per sa estructura y per los pactes que acostuman á encloure, son genuinament catalans, no vol dir això que hagin nascut á Catalunya, ni que no 's coneguin en altres punts d' Espanya. La legislació romana establía ja 'l pacte matrimonial pera fer constar la societat universal de bens entre marit y muller (1); entre 'ls góths, després de complerta la formalitat de demanar los pares ò germans del nuvi, la donzella, y convenirse la boda, s'ajustavan los capítols matrimonials, otorgantse les *taules dotals*,—devant de testimonis,—de la dot que ofería l' espòs á la esposa (2); exa costum va admetre lo Rey Sabi (3); y avuy día encara á Castella les families acomodades solen pactar en escriptura ò *cartes dotals*, fetes abans del matrimoni, lo poch que 'ls hi permet lo carácter restrictiu y desconfiat de sa legislació.

No tenen gayre importancia á Biscaya los contractes matrimonials; ja que, si bé al concertarse un matrimoni 's crea una nova familia, no 's dóna, per açò generalment, origen á una nova llar; tota vegada que, no sortint may la *casería* del poder de la familia, los nous cònjuges sols van á ocupar un lloch en la llar paterna, preparantse, ab lo treball, á ésser los successors dels que allavors governan la casa. La tenen,

(1) Lley 16, tit. 1.ª, llibre 34, Dig.

(2) Martinez Marina.

(3) Lleys 24 y 30 tit. 3.ª Part 1.^a

sí les donacions, perquè trobantse la propietat dividida en petites agrupacions, y formant generalment lo patrimoni familiar una ò dos *casertias*, los pares solen darles per dot ò per donació entre-vius á sos fills quan se casan, ò bé quan, per rahó de lo edat ò altra causa, se veuen aquells impossibilitats de menar les terres; poguentse donar als fills lligítims, y, á falta d' ells, als naturals, tots los bens mobles é inmoebles *apartant ab un xich de terra poca ò molta* als altres fills (1).

També 's fan capitulacions matrimonials en lo antich regne d' Aragó, de tal manera que lo convingut entre 'ls esposos, sempre y quant no s'ia impossible ò contrari á la natura, serà la única regla en la materia, y solament poden invocarse les disposicions forals á falta d' expressió en los pactes nupcials (2). En tant es axís, en tant es allí dilatada la llibertat de pactar, que es un axioma popular el de que «Aragó té en »la *carta* plena potestat, per lo mateix que excepte dos coses, res se li pot resistir, á saber: lo dret diví, com inmutable, y 'l natural com necessari.» No 's pot, donchs, disposar contra lo previngut en los *Fueros* y *Observancias* relativament á la pàtria potestat, á la autoritat marital, al sistema de tuteles, al orde de successions, etc., però sí constituhir una societat purament convencional (3).

A Navarra per medi de les donacions *propter nuptias*, no sols s' organisa la familia en vida, sinó que 's regula pera després de la mort dels donadors. S' acostuman anomenar donacions matrimonials; y, atès á que en dit país no hi ha dret de cap mena que restringeixi la propietat en nom dels fills, ni en nom d' herencies forçoses, podrà pactarse tot lo que 's crega convenient entre donadors y donataris, ab tal que no s'ia contrari á les lleys prohibitives, á la moral, ò á les bones costums (4).

(1) Artiñano. El señorío de Bizcaya histórico y foral.

(2) Observancia 16, tit. *de fide instrumentorum*, lib. 2.º

(3) Derecho y Jurisprudencia de Aragón, tomo 1.º; Benito Gutierrez: Códigos ó Estudios fundamentales sobre el derecho civil español, tomo 6.º

(4) D. Antonio Morales: *Memoria que comprende los principios é instituciones del derecho civil de Navarra que deben quedar subsistentes como excepción del Código general.*

Feta exa breu y senzilla excursió sobre la naturalesa de les capitulacions matrimonials en les principals legislacions de Espanya, vejам la estructura dels capítols á Catalunya.

Quan s' ortorgan, es á dir, sempre que vol organisarse la familia, utilisantse la llibertat de contractació, se sol començar per una donació feta pe'l pare, per la mare ò per tots dos plegats, al fill que 's casa, el qual l' accepta ab tot lo regonexement de son cor. Després, los pares de la noya la dotan, fentli també una donació que es igualment rebuda ab expressives mostres de carinyo. La núvia entrega 'l tot ò part de lo donat, casi constantment lo primer, al futur espòs, porque lo tinga en concepte de dot; y, en cambi, lo nuvi, per premiar la virginitat de sa estimada, li fa una donació per nocces que porta 'l nom d' *escreix*. Fins aquí l' essencia dels capítols. Los pactes que dexo indicats, son tan necessaris, que no s' esplan les capitulacions sens expressarlos. Veritat es que moltes vegades se solen continuar altres convencions; y precisament son aquexes les que distingexen los nostres capítols, y les que fan que 's diga d' ells que son la constitució, 'l règimen futur de la nova familia que 's crea pera robustir l' Estat. S' anomenan exes convencions *heretaments*; son de diverses classes y tenen diferent caràcter segons sa naturalesa.

Ha d' ésser la basa del meu rahonament, una lleugera ressenya de les disposicions legals y costums que 's tenen en compte pera establir la organisació de la familia. Del agermanament de tals lleys y costums, ha resultat la grandíssima força moral y material que té la divina institució de la familia á Catalunya.

Donacions dels pares per rahó del matrimoni. Per elles començan, com ja he dit, los capítols. Si 's tracta del casament de un fill únich, y gayre bé sempre, quan se casa 'l primogènit, la donació dels pares té 'l caràcter d' heretament; però, si son los altres fills los que 's casan, allavors la donació té sols lo caràcter d' avançament de llegítima. Res dech dir per ara respecte á les donacions; son lloch será més endavant; dech dir, no obstant, algunes paraules sobre les que 's fan als fills externs (1).

(1) S' anomenan axís tots los fills, menys lo primogènit, ò heretat, porque 's consideran com *externs* ò separats del patrimoni familiar.

Si la donació 's fá al fill varó, li serveix pera soportar les càrregues matrimonials y pera fer l' escreix á la seva muller; mes si aquell fill se casa ab pubilla, li entrega la donació com si fos una especie de constitució dotal, que pren per nom *axovar*. Si no hi há pacte en contrari, es la pubilla la que administra y usufructúa l' axovar de la mateixa manera que sos bens propis; y, si la muller entrega la administració al marit, aqueix té l' axovar considerantlo com pertanyent á aquella. Sa restitució té lloch en los matexos cassos que la del dot, donantse mentres tant al marit, lo dret de retenir los bens de la esposa y pubilla, que administrava en lo moment de la dissolució del vincle, però sens fer seus los fruyts.

Quan la donació 's fá á la filla, exa sol entregarla en concepte de dot; del contrari 's consideran los bens donats com parafernals, y, per lo tant, de llibre administració y disposició de la muller.

Dot. Es romá son sistema; però robustit ab regles importants que fan que 'l règimen dotal, en la terra catalana, sia més favorable pera la muller, enaltexi més á la dona que lo dot castellá. Bastan, pera demostrarho, les següents indicacions. En primer lloch, á diferencia de Castella, no té lo nostre dot, taxa legal; no existeix, á Catalunya cap disposició que limite sa quantía. En segon lloch, donantse aquí lo dot com anticipo de llegítima y considerantse com *officium pietatis*, vé obligat lo pare á entregarlo, encara que la filla sia emancipada, essent aixís que á Castella no hi há, en eix cas, semblant obligació. En tercer lloch en lo nostre pays lo dot pot constituhirse y augmentarse, axís abans com després de celebrat lo matrimoni; no succehint lo mateix en terra castellana. En quart lloch existexen pera lo dot catalá, sens tenirlos ni tan sols semblants lo dret de Castella, notables usatges y privilegis, uns dirigits á donar importants drets á la muller pera la seguretat de la conservació y restitució del capital aportat al matrimoni, y altres encaminats á conservar la moralitat de costums ò reprimir los abusos. Tenim, per exemple, 'l capítol X del *Recognoverunt procures*,—privilegi de Barcelona y sa rodalía,—que garanteix lo dot, disposant que la finca dotal sols pugui vèndrers quan la dona hi consente ab jurament; lo privilegi de la *opció dotal*, introduhint per la Pragmá-

tica del gran Rey En Jaume primer, y ratificat després per les Constitucions d' En Jaume II (1), Anfós IV (2) y Ferrán II (3), que té per objecte 'l conferir á la dona 'l dret de escullir d' entre 'ls bens mobles é inmoebles del marit los que vulga y li stan necessaris pera recobrar lo dot, en lo cas de que aquell tinga executat son patrimoni pe'ls acreedors; lo privilegi anomenat *tenuta*, introduhit primer pera los ciutadans de Barcelona en lo recordat *Recognoverunt*, y extès després á tota Catalunya per la notable llei *Hac nostra* ó sia la Constitució otorgada pe 'l Rey En Pere tercer (4), que dóna á la viuda 'l dret d' us de fruyt y la possessió civilíssima de tots los bens que foren del marit, mentres no se li restituesca totalment lo dot y no se li entregue l' escreix; l' Usatge *Si quis virginem*, que mana dotar á la donzella que *violentment* ha caygut en braços d' un fals aymador; y l' Usatge *Mariti uxoris*, de gran valor moral, que disposava, puig avuy no está en observancia, que la dona acusada d' adulteri y *vençuda*, es á dir, convicta, ha de passar á mans del marit ab totes les coses que tinga, y per lo tant ab lo dot.

En virtut del principi romá de que es d' un interés públich que les dones tinguen dot (5) es obligatori als pares,—com he dit ja,—'l dotar ses filles; però no tenen éstes l' obligació de portar dot al marit. De manera que si 'l constituïxen es per sa propia voluntat, y poden ferho ab los pactes, ab les condicions que cregan més convenients, utilisant los beneficis que acabo d' indicar, renunciantlos, si 'ls plau, ó modificantlos com mellor convingan, puig tot los ho permet lo gran principi de la llibertat civil.

No cal dir si, del modo que queda explicat, té verdadera importancia moral y econòmica lo sistema dotal regulat per les nostres lleys, comparat ab lo castellá. Es, realment, una garantia pera la dona; es la seguretat de que 's conservarà

(1) Corts de Girona del any 1321, cap. 26.

(2) Corts de Barcelona del any 1432, cap. 10 y 12.

(3) Primeres Corts de Barcelona del any 1481, cap. 9.

(4) Corts de Perpinyá, any 1351 cap. 26.

(5) *Reipublicæ interest, mulieres dotes suas habere, propter quas nubere possunt*.—Llei 2^a. Dig. de jure dot.

pera los fills, y pot ésser la salvació de la familia en lo día desgraciat en que 'l marit per torpesa, per vici ò per desgracia, perdés la fortuna.

Escreix. S' anomena també esponsalici ò donació per noces y consisteix com ja he dit, en la que fá lo nuvi á s' aymada en rahó de sa virginitat y correlativament á lo dot que l' hi ha aportat. Durant lo matrimoni, lo marit usufructúa l' esponsalici, però la dona té sobre ell lo dret que he indicat de la opció dotal. Romput lo llás conjugal, l' escreix ha de tornar-se juntament ab lo dot; y, mentres tant, té la viuda ò sos hereus, lo privilegi de la tenuta. No sempre hi há la obligació d' entregar l' escreix encara que s' hagi promès. Si la dona mor abans que 'l marit, sens deixar fills, lo esponsalici s' extingeix; si per lo contrari mor ab fills, aqueixos adquiren la propietat del escreix. Però si 'l marit mor abans que la muller, dexant fills, tenen exos la propietat del esponsalici, mentres la viuda té l' us de fruyt; en cambi, si no hi há fills, passa 'l domini útil als hereus del marit, però pot la muller continuar ab l' us de fruyt, ò renunciar aqueix, en qual últim cas adquireix lo plè domini de la meytat de l' escreix. Dech afegir que el marit no té cap obligació de fer aqueixa donació per noces; que la matexa no está subjecte á taxa legal; que 's pot promètre després de realisat lo matrimoni, si allavors se fan los capítols; y que totes les regles jurídiques que dexo indicades poden alterar-se en tot ò en part per pacte fixat en la escriptura de capitulacions.

L' escreix presenta alguns punts de semblança ab les arres castellanes, les quals tenen algunes limitacions que les fan inferiors á aquell. En primer lloch estan limitades á la dècima part dels bens del marit, sens que puga renunciarse la ley que axís ho disposa; en segon lloch es opinió molt sostinguda pe 'ls juristas castellans la de que no poden promètres després de realisat lo matrimoni; y en tercer lloch, desfet aquell, quant ja s' ha consumat, passa 'l domini de les arres á la muller ò á sos hereus.

RAMÓN DE P. DURÁN Y VENTOSA

(Continuara)

LA NOSTRA TASCA

DISCURS LLEGIT EN LA SESSIÓ INAUGURAL
DE LA ASSOCIACIÓ
ARTÍSTICH-ARQUEOLÓGICA MATARONESA

Honorables Senyors:

Tots los bons fills d' aquesta joliua terra, plahenta y riallera com cap altre al mon n' hi haje, portém dintre del pit, sempre endolat, greu desconhort, com refilada espina. Tots los qui de bon cor, ab flama ardenta, ens delim d' amor per nostra ciutat nadiua, los qui la voldríam veure treta de la esclavitut y cativeri en que jau, malmesa sa figura y perdudes ses fesomfes, los qui sospirám per quan arribará 'l día en que, rescatada y lliure, puga endressarse ab tots los richs joyells de l' avior heretats, y voltada de tots sos fills rumbejarse y gaudirse, per ells festejada y servida, ens havem de doldre, com de fet ens dolem, sens respir de la sort malastruga que la agreuja.

¿Qué hi fá que sia ella la mare forta y nobilíssima d' estols de fills que per tot arreu la honoran si, com xorca, mentres tant viu sempre anyoradissa y desolada? ¿Què hi fá que en lo libre d' or de sa historia hi tinga á grapats, ruents y clarejants com estels, los noms de triats fills, si com sortits d' entranyes de juheva malehida,—jella qu' es d' avior tan cristianal—tot just se li despenjan del pit hon amorosament los sadollava, ab sadolls de virtut y de ciencia, de valor y de patriotisme, empenyits per la escardalenca má de la sort boja ò portats en ales delitoses d' aspiracions que aquí no 's poden pexer, se li escampan á corriolades de les vores pera portar sa virior á terres més sortoses ò per la má dels hòmens més ben agoretades?

¡Ben pot tenir bé prou ella en sa fillada d' apòstols y de

missioners, d' hòmens de cor y de pensa, d' enginy y de saber, de consell y d' empresa! ¡Mes ay! de tots ells ¿qu' en treu? Si gayre bé tothom li manca! ¡Si tantost li han xuclat sos fills la vida fins al moll dels ossos, gayre bé tots la van dexant trista y verna, escanyolida y escarcanyada!

¡Quánts y quánts de noms, de segur, vos saltarán á la memoria d' anyorats fills, flor de la terra en tots los estaments, que si 'ls retingués ò hagués retingut la nostra mare patria no fora de tros, com es, tant desvalguda, no estaria de bon xich, com está, tan aclaparada y defallida! ¡Quánts de vosaltres, pares y mares que m' escoltèu, ara mateix, si á má ve, trobarèu que us manca de vostre costat lo jovenívol fill que havia d' ésser vostra má dreta, lo delitós minyó que havia de alleugerar y endolsir vostra vellesa, que ¡quí sap! tal volta ni tindreu lo consol de veure'l á la espona del llit en vostra derrera hora! ¡Quánts de vosaltres, germans que açí aplegats vos trobeu seguint lo fil de mes cabories, guaytarèu en eix moment lo buyt que anys fa un altre germá vostre va dexar en lo escond payral, tal volta 'l germá que vosaltres creurèu que més valia y que tot ajudant la casa y amparant la familia, millor ò al menys ab més potencies hauria pogut servir la pátria!

O sinó, digáume tots, uns y altres, quan se venen entremix d' any aquelles grans y belles diades pera la pátria, en que com per les Pasquies ò per la festa de les Santes s' aplegan parents y adherents y tornan á ca seua bona colla de mataronins á respirar sisquera per breus hores l' ayre de la pátria en les flayroses flors de nostres jardins ¿no us fa pensar cada vegada en los moltíssims que may més tornan? ¿No us dol que tan de bé de Deu, que tants d' afanys y sacrificis presuposa, Mataró l' haje de veure perdut pera sempre, com si 'ls fills d' exa terra fossen fills de les altres y no pas seus? Y ¿no us reca que aquelles s' engaudèxen y entreguen renom y profit, avens y honra, de lo que á la nostra mare, pobreta afeynassada, tants de suors y tant d' escarrás li costa?

Massa bé conech los efectes de vostre cor y 'l vostre patriotisme, massa bé os he sentit en vostres converses pera sebre que d' eix fet com jo, sens treva, os en planyeu.

Sí. Perque aqueix fet dolorosíssim es la font y arrel de tots los mals de tota mena, públichs y privats, morals y materials,

d' exa desconhortada terra, la saynía oberta á exa pobra malalta, per ahont la seua sanch, la seua millor sanch se li escolla, defallintli les forces, minvantli lo delit y fentla basquejar en plena joventut com moridora.

Si. Pareu esment en lo que os dich. Molts dels greus mals que pateix la nostra terra y la tenen de cada jorn més reboronida y remigrada, quedarian en gran part remeytats, sinó del tot guarits, si 's podía estroncarli la emigració de la jove-nalla de válua, dels minyons de coratje y d' empena per tot lo bo, que 'l teral nostre abundosament y en variats esplets cría, reduhintla tan sols á la que sempre es estat y será, puig que deu ésser, y axís ens ho mostra la historia de totes les na-cions y de tots los pobles.

A tal fi, lo de retenir en la nostra benvolguda ciutat y en son joliu afrau lo major nombre de sos fills escullits, flors de cap de brot del arbre de la pátria, tiran en primer lloch les intitucions econòmiques ò tecnològiques, tals per exemple, com l' Escola d' Arts y Oficis, que afavorint les ensenyances dretament productives, ensinestrant en los avenços á la fadri-nalla dels tallers y obradors, formant una instruïda y podero-sa menestraleria, fomentant lo treball dintre casa nostra, fent-lo més perfet, més acabat y artístich, fan possible, fácil y es-barjosa la existencia de tots los estaments, y de més á més y per demunt de tots y á cap d' ells com li pertoca, de la gent de ciencies y de lletres, vertader cervell de la societat, evitant la emigració de uns y altres y l' anomenat absentisme de les capacitats qu' es pera un poble lo pitjor de tots los absentis-mes, en quan semblants fets se determinan ò determinarse pugen per *la necessitat*.

Y en segon lloch tiran al mateix fi les institucions que, com la nostra, que en aquexa diada solemniament inaugu-rám, conreuhant les ciencies històriques y les arts en ses va-riades manifestacions, tenen per principal fi enaltir lo con-cepte de la pátria, inflamar l' amor de tots los cors envers ella, revestintla y mostrantla als ulls y als enteniments de tots, propis y estranys, ab ses naturals é històriques belleses y ab l' estudi de son passat y 'l conexement de son present prepararli un millor y més ample esdevenir, fent impossible ò reduhint al darrer terme la emigració ò absentisme de sos

fills en quant se determina ò determinar-se puga per lo desamor de la desconexensa ò sia per causa de *la voluntat*.

Plàcieus, donchs, que per poca estona vos parle de l' *Associació artístich-arqueològica mataronesa*, de la que avuy inmerescudament y sols tal volta per ésser, encara que vell, adalerat é incorregible festejador de les Muses y ferm aymador de la petita pátria, me trob, per elecció vostra, ésser lo President. Y puig que haveu volgut posar demunt de mí exa honrosa comanda, després de regraciarvos per ella, plàcieus que en breus paraules comple ma tasca dientvos, á mon entendre, á quines corrents intellectuals obeheix, á quines necessitats del saber satisfá y en quines aspiracions del pensament s' abeura lo establiment d' exa encoratjada Associació.

II

Si pegueu una resseguida al voltant vostre, si ab ferma y escorcolladora mirada tireu los ulls al mon de les idees, de segur, Senyors, descobrirèu la tendència històrica y analítica que en tots los novells estudis arreu hi senyoreja. Totes les branques del saber, tots los ordres de conexements participen avuy en día de la mateixa.

Sens desconèxer en cap manera los drets sobirans de la Metafísica, la filosofia suprema, á la qui 'l doctor Angèlich, Sant Tomás anomena *sapientia, prima philosophia*, y 'l doctor sobtil l' Escoto panegirisa com de totes les ciencies la més excel·lent y la més preeminent, sens desconèxer tampoch los furs y 'ls mèrits del procehiment apriorístich y deductiu, sens voler tancar la font de la pura rahó humana ni negar al home la capacitat de formar conceptes generals, ni menys, molt menys encara, venir á caure en lo positivisme que, clos en l' estret circol del procehiment esperimental, rebutja axecarse, mitjansant la inducció, á principis ò causes universals, més que més quan aquestes portan ò portar podríen al ordre sobrenatural ò al espiritual sisquera, sens oblidar res de tot açò, no es menys veritat que lo racionalisme lo apriorisme, lo sintetisme que, sens poderho sospitar á primer cop d' ull, á tals estrems de materialisme ens han portat, son procehiments

llampants, enlluernadors, encisadors si voleu, més també com s' es vist, perillosíssims, puig que, en realitat, han enlluernat y perdut á molts.

Aparentant lo apriorisme concepcions grandioses, hont se enmiralla la forsa y l' alsaria del nostre esperit, abrassant de cop y volta un munt de fets, com si d' un bot l' home saltés á dalt de tot de la montanya del saber, es propi pera fer pampellugues als ulls de més de quatre parells de dotzenes de lluscos que 's presumen de saberhi veure clar, com y també de la munió de la gent que 's troba á les fosques, sempre tan agrada y sorpresa dels castells de fochs artificials, mes axí mateix forsa arriscat per lo propi perill que 's corra, seguintlo, d' arribar á estimbarse en conclusions fantasioses, gens ni mica fonamentades en lo conexement exacte y real dels fets, jatsí que menysprea lo treball d' observació ò bé sotmet aquesta á un teorema establert ò á una fal·lera preconcebuda. Com si no fos cert en tots los ordres de la vida lo que ha dit Sant Agustí que: ver es tan sols lo que es, y lo que 'l nostre Balmes, traduhint aquest concepte, ha dit de la veritat: que consisteix en la realitat, de les coses; per lo qual conexement de aquesta realitat, tant de la inmanent com de la contingent, abans y per demunt de tot se 'ns imposa.

¿Qué hi fa que l' enraonament sia ben seguit, l' ordre lògich perfecte, les deduccions ben tretas, lo tot ben reblat y enxavetat, si 'l principi d' ahont arrenca, com lo clau dinal d' hont la cadena penja, té falla ò está posat en fals?

¡Ah! Venen després los fets á desmentir la lley preestablerta, se negan allavors los fets, se 'ls tracta de afogar en un mar de rahons y de paraules, com si ab açò ja n' hi hagués prou; reixen aquets, se 'ls menysprea; tornan á treure 'l cap y á voltes lo cos enter, se 'ls trepitja, se 'ls esmicola y ¡gran victoria! demunt les runes dels fets triomfa 'l sistema, llavors... per poca estona.

No oferint lo procehiment sintètic, lo apriorisme, en sí prous ni gayres penyores d' acert pera arribar al descobriment de la veritat, sobre tot en l' ordre de lo contingent, y havent ocasionat per sos exclusivismes, exageracions gallaraments molt greus danys y desenganys, res d' estrany, donchs, té que hagués vingut á caure en merescuda desconfiansa y fort des-

prestigi, y que per una reacció natural y entenimentada se vingués á parar al procehiment analítich, experimental é inductiu, lo qual si arribés també á ferse exclusiu, com ja ha tractat de ferho, sobre tot en l'ordre de lo inmanent, no dexaria d'ésser igualment perjudicial y desastrós. Y veus aquí lo gran perill que en sa admirable enciclica *Inmortale Dei* ha volgut retopar nostre sabi Mestre y Doctor universal Lleó XIII, restaurant la filosofia tomística.

Mes, dexant en banda aquells consemblants extrems en que podia caure y de fet ha caigut la escola analítica, experimental é inductiua, fins arribar al positivisme y al materialisme, es innegable que, al aparèixer lo *novum organum*, venia ella á ésser una forta reblincada, necessaria pera redressar al enteniment humá y tráureli los mals jayents y 'l rebordoniment que li havia donat lo absorvent y dominador apriorisme. Com es innegable, puig qu' es un fet que llú y lluhirá sempre més en la historia, que desde llavors avensan á passos gegantins les ciencies físiques y naturals y adhuc les exactes ó racionals, com també les històriques y socials, y totes les arts, axís les útils com les belles. Y es tot justament desde l'adopció de semblant procehiment que comensá entre nosaltres la maravellosa època científica ó dels conexements anomenats positius, que tenen per objecte rescatar als hòmens de la miseria material y prepararlos en més nombre y ab més abundor pera la llibertat espiritual, quals conexements ó avensaments científichs no se havían pogut atenyer ab tot y 'ls greus afanyes de les generacions passades.

Y ara veus aquí exposades les grans corrents intelctuals ó filosòfiques á que obeheix, les necessitats del saber que satisfá y les aspiracions del pensament en que s'abeura la tendencia històrica y analítica de que os vinch parlant.

Per aço, avuy per avuy l'análisis y l'istoria entran per tot arreu. Tot se pesa y tot se mida, tot se destría y tot se esbrina, tot s'escorcolla y tot s'inventarieja. De tot se fa análisis. De tot se fa historia. Y les generalisacions y les síntesis no passen, ni sens retop son admeses, si no venen atapahides de fets, roblertes d'observacions, comprobades y documentades.

Y açò fins tal punt que, en veritat s'es pogut dir que en

algunes de les nacions que van á la devantera dels estudis, la erudició es qüestió d' honor y com una coqueteria científica; que en elles gayre bé may s' exposan les opinions personals sens haver donat compte y exposat amplement abans les dels altres, sían qui sían, amichs ò adversaris; d' ahont naix una gran riquesa de pensament, una gran amplitut de criteri y aquella serenitat y moderació de judici que may té qui vol judicar als altres sens escoltarlos, y que son tan propies de aquells que ab l' estudi de la Historia se surten del estret círcol de sí mateixos, de llurs particulars relacions, de llurs temps y de llur terra y s' avensan al tracte y comunicació de altres enteniments, d' altres segles, d' altres pahissos y de altres civilisacions.

TERENCI THÓS Y CODINA

(Conclourá)

RECORTS CATALANS

DE SARDENYA

(Continuació)

Die Dominica juxta octava mensis Martii Anno á nat^e dñi M.D.LXXXXII. in Eccl^a beate Marie boneaeris.

Per executio de la retroscrita provisio per sa señoria Illma y R^{ma} feta, de Concell de dit mag. y egreg. Ass^{or} per rahó de la revisio y regonexensa en dita scedula supplicada, instant lo R^{nt} fra Rafael mura sacerdot, Econom y procurador dels molt R^{nts} frares del monestir de N^{ra} Señora de bonayre, segons de sa potestat consta ab acte rebut per lo mag. Hierony Orda not(ari) publich, á xxix del mes de febrer del pnt y corrent any 1592: Attes que per lo R^{nt} promotor fiscal dela mensa Archiepiscopal Calaritana, no se a dit ni contradit cosa alguna, lo predit mag. y egregi Ass^{or} mi. Montserrat Rosello, ab lo not(ari) y testimonis devall scrits, se son tranferits en la p(re)dita y p(re)se)nt yglesia de N^{ra} S^{ra} de Bonayre, situada extra muros de la p(re)se)nt ciutat; y essent en la sacristia de aquella, ha manat fer venir devant dell tots los R^{nts} é infrascrist frares, quals son los següents: ço es, los molt R^{nts} fra Ambros balbadella, Prior de dit convent, de edat de sinquant dos anys; fra Michel pinna, Vicari dedit convent, de edat de sinq^{ta} tres anys, fra Antiogo brondo, doctor en Sacra Theologia, de edat de trentaun anys; fra Pere Martis, de edat de tretaset anys, lo dit Procurador y Econom fra Rafael mura de edat de dits 37. anys; fra Alexi terre, de edat de dits tretaset anys; fra Thomas Riera de edat de 30 anys; fra Montserrat barray, de edat de vintiset anys. y fra Jaume Assator, de edat de vintisinch anys: tots sacerdots de dit monestir, als quals lo sus dit mag. y Egregi Ass^{or} ha demanat que li amostrassen la caxa dins la qual diuen que seria vinguda la dita ymage de N^{ra} Señora que está en lo Altar major

de bulto, e los p(re)dots frares li an mostrat una caxa gran de noguer que en dita segrastia hia á ma dreita entrant, en aquella, la qual caxa es estada per los dits mag. y Egregi Ass^{or} y testimonis regoneguda y se troba esser molt grossa y fort, y te de llargaria deu xims entenentse cada xim tant gros com lo senyal ques fora al margie (1), y ample quatre del matexos xims, y de altaria altres quatre poca cosa manco. mesurantse sempre de part de dins de dita caxa; y de part de fora abaix del pany de la tancadura que en dita caxa es, hia lo senyal de dit orde de N^{ra} S^{ra} de Bonayra, abe ques un poch menjat; qual caxa diuen los p(re)dots R^{nts} frares que solia estar detras del Altar major, sota del Retaule, y haura divuyt anys que la mudaren en dita Sacrastia hont vuy es. Y aquí mateix, apres de dites coses dit mag. y egregi Ass^{or} ab dit notari y testimonis, de la dita Sacrastia se son transferits en la Capella y altar major de dita yglesia y conuent p(re)dit á effecte de mirar y regonexer la dita ymagie de N^{ra} S^{ra} la qual ses troba en mig del dit Retaule, encaxada dins dit Retaule ab sa caseta cubierta ab una cortina de Armasi blau, la qual tirada ses vista dita ymagie ab lo Jesuset a ma squerra; y aquella adorada ab molta reverentia, y per proseguir la dita Revista lan despullada dels vestits que portava, y ses trobada la dita ymagie de fust, tota de una pessa ab lo Jesuset y peanya; vestida desta manera, que par porta camisa blanca, y una vesta molt abutada de Carmesi daurat com a brocatillo, y lo manto blau tambe daurat com a brocat molt gentil, y la forradura par telilla de or, tambe azul, y lo peu dret se amostra un poquet y en la dita ma squerra que porta dit Jesuset y en los peus y camas de dit Jesuset hia un gran senyal de cremadura que diuen dits frares haver hoit dels antich que fonch de una candela cremant que portava dita ymagie quant vingue en dita caxa; y encontinent ses mesurada de altaria la dita ymagie y compresa la dita peanya que porta, demunt de la qual estan los peus, se a trobat esser nou xims dels matexos, tres o quatre dits mes, de dits nou xims; y de amplaria qual es com a la gruxaria, se troba tres de dits xims, y quatre dits; y de al-

(1) En lo marge del MS. hi ha un senyal ò mida que fa 17'8 centímetres ò tres quarts de palm.

taria, coes, del pom que porta lo Jesuset en una ma fins las spallas de dita N^{ra} Señora altretant, de manera que se veu que podia justament estar dita Imagie dins dita caxa.

Consequutivament apres de la dita revista lo dit mag. y Egregi Assor vent la dita naveta de Avori penjada en una biga que hia travesada en dita Capella major, en mig de les infinites llanties de plata y ous de avestrus, la ha manada fer abaxar; y abaxada, es estada revista per los dits testimonis y molts altres que alli hi havia y se troba esser de Avori blanch y lo Abre, gabia, y timo, del mateix Avori, y dos Ancoretas de Metall y las cordas de fil de plata torcidas, algunas de les quals se van rompent; y estava penjant ab una corda de canem no grosa; y diuen los predits frares que may han vist ni ohit esser estada la dita Corda mudada, sino que tenen per traditio ques la matexa ab la qual una peregrina p(re)se)nta dita naveta a la dita N^{ra} Señora. Item en lo matex altar major y en dita biga se trobaren penjant vintisinch llantias, entre grans y xicas, de Argent; trentanou ous de Avestrus y moltissims siris entre grans y xichs, tant en dita biga com per lo rededor; y dins dita Capella major y fora, y *Rosaris infinits; tots los quals ho cadau de aquells, los dits frares diuen y tenen per la matexa traditio que significa son miracles per p(resen)tarlos diversos devots á la dita ymagie de N^{ra} Señora que en enfermetats que tenen o treballs per mar y per terra que lis ocorre, li prometen y en estar bons o en exir del treball, los aportan, per las merces que de dita N^{ra} S^{ra} alcansan.

Item al entrant de la porta de dita Iglesia, sota lo Cor, se troba penjant les coses següents: Deset vaxells de fust entre naus y galeras; Querantados Cadenes, en les quals nia algunas ab argollas y altrás ab grillons, y altres sols les Cadenes; Item vuyt grillons y muras, gumeras de nau, Arcabusos, balas, Rodellas, timons, flechas, Archs, y moletes de pobres; les quals coses presentan á la dita Imagie y las hi prometen per memoria quant son en alguna necessitat o treball, tant en mar com en terra, y en mans de turcs y altres llochs; y en esser fora dels tals treballs los aportan á dita Iglesia y allí las penjan per la dita memoria per la merce que conexen que reben.

Item en terra, devant dita Capella major, en un encax fet aposta de tant temps ença que ningun frare dels predits se recorda quant es estat fet, se troba vintivuyt balas entre grans y xicas, sis de ferro y las altras de pedra, quals diuen dits frares que per traditio entenen ser estadas p(resen)tadas de diversos vaxells als quals per enemichs foren estadas tiradas, y miraculosament son estats lliberats dels tirs de aquells; y axí las aportaren per dita memoria y gratia que reberen, y los predits Prior y Vicari ne an vist portar diverses. Item se troba penjant per la paret de la dita Iglesia, cent y nou Retaules que moltes persones, tant en enfermetats com en treballs de mar y terra que tenen, invocan á la Nra. Sra y per alcansar della la merce de tráurelos del treball en que estan quant la invocan, presentan dits Retaulos, singnificant en cascu dells lo treball en que se veyan y estavan quan la invocavan y de com los lliberava se veu en molts de dits Retaules que hia retol del temps any y lo tal qui invocava y per que causa, y en altres nonia; y axí han fet dita memoria y p(rese)ntat dits Retaules. Y per esser ja hora tarda, lo dit mag. y Egregi Ass^{or} prorogá á altre die lo transcriure dits retols y posarlos com en dits Restaules estan continuats en lo present proçés.

E apres de totes les dites coses inseguint la dita revista conforme en la predita sçedula diu, lo dit mag y Egregi Ass^{or} ab dits notari y'ts infrits se son transferits en la Capella de Nra Sra del miracle, y en mig del Retaule de la dita Capella ses trobada la dita ymagie cuberta ab una cortina de Amesí.... la qual Cortina tirada, es estada Vista la predita ymagie descuberta, y ab la Reverentia ques deu adorada, y apres es estada Regoneguda la coltellada que dita ymagie porta en la barba, y dita Coltellada vista y ben mirada se troba esser sota la barba (de dita ymagie); de traves, que par sia manreves, y se mostra un senyal vermell com si fos sanch y es fondo mes de una gruxaria de un ganivet mes que comu y larch mes de dos dits y mig. Totes les quals coses los predits R^{nts} frares unanimes diuen que passa axí en veritat si y segons esta continuat y de paraula hu firman y juran, y dit mag. y Egregi Ass^{or} ha manat continuar y ferne lo pnt Acte per passar axí la real veritat com está per menut con-

tinuat; Iustant dit Procurador y Ecconomo, & Actum &

As. nobilis don Jacobus Ram et mag^{co}. Heroning montanis miles pntis civitatis, et barchinone respective et Gabriel manca vil(ae) de Vrusey et alii in multitudine copiosa.

Joannes spada noty et sba p. m^{co} Aug.^{no}

Die xviii. mensis Aprilis Anno predicto. In dicta Eccl.^a

sive monasterio beat(ae) Mari(ae) Bonaeris

Inseguint la prorogatio feta per lo sus dit mag. y Egregi Ass^{or} á 8. dels proppassat mes de Març en lo transcriure y copior los retols estan escrits y continuats en los sobredits retaules que son estats trobats en la present yglesia de Nra Sra de bonayra, en la Revista que lo precalendat die se feu; y per ço constituït en dita present yglesia co en una cambra del monestir de aquella, lo notari y substitut infrascrit en presentia dels testimonis devall scrits, de orde y manament de sa Señoria Illma y R^{ma} de Concell de dit mag. y Egregi Ass^{or}, vehent, llegint, y ab diligencia regoneixent dits retols ab los miracles que en dits Retaules estan continuats y pintats, se transcriuhen de la serie y tenor següent:

1. Primo un Retaula gran molt vell que ha pintat un galio, y dalt la ymagie de Nra. Sra. ab lo Jesuset en mes que hies scrit lo següent. «Aquest es lo galio de Antoni portugues y S. Pirç. (1) estant en lo port de Caller una nit passant gran fortunal, li aparegue la Verge Maria de bonayra y lo glorios St. Elm.»

2. Item altre Retaule mes gran y vell que hia una nau pintada, y deu fustas de moros, á la trassa, y dalt de tot la dita ymagie de N. Sra de bonayra ab lo Jesuset en mas y hia scrit. «La Verge Maria de Bonayra; la nau del Comta de Cuirra,» y en una isleta scrit: *Sancto Vito*.

(Continuará)

(1) Abreviatura inninteligible.

LO MOVIMENT LITERARI CATALÀ

EN 1888

NOTES BIBLIOGRÁFIQUES

APLECHS DE POESIES

ANÓNIM.—*Veritats disfressades*.—Composicions varies en vers.—Un fascicle en 8.^u menor, de 32 pl.—Palma, 1888. (Sens peu d' estampa).

ANÓNIM.—*Lo romancer valencià*.—Ressenya de totes les festes de costums populars valencianes que tenen lloch en la nostra capital, seguida d' una colecció de poesíes, titulada «Trossos y mossós ó Encisam de totes herbes.»—Valencia.—Per F. Palanca y Roca, 1888.

BAUCELLS PRAT (J).—*Bròts*.—Poesías.—Barcelona: Imprempta de l' *Academia*. 1888.—1 vol. ab vinyetas.

BLANCH Y CORTADA (Adolf).—*Poesias catalanas* coleccionadas y ab un prólech per J. Sardá.—1 vol. en 4.^{rt} de XVIII—130 pl.—Barcelona: 1888.—Imprempta de la *Re-naixensa*.

BORI Y FONTESTA (Antoni).—*Poesias premiadas*.—1 vol. en 4.^{rt} de 102 pl.—San Martí de Provensals: 1888.—Imprempta, de F. Aymerich.

BULBENA Y TUSELL (Antoni).—Les obres del valerós cavaller y elegantíssim poeta Ausías March ara novament ab molta diligencia revistes y ordenades.—Barcelona.—Estampa de F. Giró. 1888.—Un vol. en 8.^u de 254 pl.

CASAS Y AMIGÓ (Francesch).—*Poesies* ab un prólech d' en Marian Aguiló y Fuster mestre en Gay Saber y la biografia del autor per D. Franc. Amigó y Plá.—1 vol en 4.^{rt} de 243 pl. y lo retrato del autor.—Barcelona.—Tipografia catòlica.—1888.

FARRIOL de Ceret (Justí Pepratx).—*Pa de casa*.—Lli-

bret de versos d' en Pau Farriol de Ceret.—Perpinyá: Albert Juliá, editor, 1888.—Un vol. en 8.^u de 74 pl.

GUIRAUD (Joan).—*Poesies*.—Ab la aprovació de l' Autoritat Eclesiàstica.—Palma: Tipografia catòlica balear. 1888.—Un vol. en 8.^u de XX—78 pl.

MASSÓ Y TORRENTS (Jaume).—*Llibre del cor*: colecció de poesías catalanas.—1 vol. en 16.^u de 78 pl.—Barcelona: 1888.—Impr. de F. Giró.

MESTRES (Apeles).—*Idilis*. Ab una introducció sobre la poesia bucòlica.—Edició ilustrada per l' autor. 1889.—Un vol. de 184 pl. en 8.^u major.

MONSERDÁ DE MACIÁ (Dolors).—*Poesies catalanes*.—Barcelona.—Imprempta *La Renaixensa*. 1888.—Un vol. de 248 pl. en 8.^u

MOLAS Y CASAS (Joan).—*La Gran Exposició* poema festiu, ab grabats en lo text. En curs de publicació.—Barcelona 1888 y 1889 (1).

NOVELLAS DE MOLINS (Jaume).—*Bosquerolas*: poesías catalanas ab una carta-prólech de D. Ernest Moliné y Brasés.—Barcelona.—Imprempta de *La Renaixensa*. 1888.—Un vol en 4.ta de 112 pl.

RIERA Y BERTRAN (J).—*Llibre de sonets*.—Barcelona: Impr. de F. Giró.—Biblioteca de *La Il·lustració Catalana*.—Un vol. en 8.^u de 119 pl.—Any 1888.

SALA (Felip Jacinto).—*Primer llibret de faulas*.—Barcelona: 1888.—*La Il·lustració Catalana*.—Un vol en 8.^u de 36 pl. ab dibuixos.

UBACH Y VINYETA (Francesch).—*Vidre volador*: colecció de poesías catalanas.—Barcelona 1888.

VERDAGUER (Mossen Jacinto).—*Lo somni de Sant Joan*, llegenda del sagrat Cor de Jesús ab la traducció castellana. Segona edició. 1888.—Barcelona.—Tipografia catòlica.

—*Pàtria*: Poestes ab un prólech de Mossen Jaume Collell.

(1) Nota.—Sobre la Exposició Universal se han publicat ademés enguany dues obres humorístiques d' en Gumá:—*Gula còmica de la Exposició Universal*. 1 vol. de unas 100 pl. ab dibuixos y un plano, y *Exposició Universal* humorada agre-dolsa en vers.

—Barcelona.—Estampa de Fidel Giró. 1888.—Un vol. en 8.^u de XIII—204 pl.

RECULLS EN PROSA Y VERS

BIBLIOTECA DEL *Arch de Sant Marti*.—Imprempta de Fidel Giró.—Tomo IV. Barcelona.—1888.—En 4.^{rt} prolongat de 232 pl.

BIBLIOTECA DE *Lo Catalanista* de Sabadell.—Aplech de poesías publicadas en aquest periódich en lo primer any de sa fundació.—Sabadell. 1888.—Un vol. en 8.^u de 170 pl.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA.—Any XXX de llur restauració.—Barcelona.—Estampa *La Renaixensa* 1888.—Dos volums en 4.^{rt} prolongat de 264 y 214 pl.

LLIBRE DE LA *Renaixensa*.—(Recull de poestes y de fragments en prosa escullits).—Barcelona.—Imprempta *La Renaixensa*, 1888.—1 vol. en 8.^u de 421 pl.

CERTAMEN CATALANISTA DE LA *Juventut catòlica* de Barcelona.—Barcelona: Tipografia de *La Hormiga de Oro*, 1888.—Un vol. en 4.^{rt} major de 126 pl. (any X del Certamen).

NOVELETES Y QUADROS

BASSEGODA (Bonaventura).—*La bona gent*: novela de costums.—Barcelona: 1888.—*La Ilustració Catalana*.—Un vol. en 8.^u de 102 pl.

BOSCH DE LA TRINXERIA (Cárles).—*Pla y montanya*: aplech d' estudis, viatjes, lleyendas, recorts y excursions.—Barcelona: Imprempta *la Renaixensa*, 1888.—1 vol. en 8.^u de 288 pl.

BOY (Santiago).—*Lo Pauhet de casa en Jordi* (noveleta).

OLLER (Narcís).—*De tots colors*: noveletas y quadros. Barcelona: 1888.—*La Ilustració Catalana*.—1 vol. en 8.^u de 209 pl.

PIN Y SOLER (Joseph).—*Jaume*. Novela catalana.—Barcelona. 1888.

Además en los Jochs Florals d'enguany han sigut llorejades y publicades després en los volums respectius les dues següents noveletes:

NADAL (Lluís B).—*Los milions del Farinayre*.

RIERA Y BERTRAN (Joaquím).—*Lo vicari nou*.

OBRES EN PROSA

DIDACTIQUES, CIENTÍFIQUES, HISTÓRIQUES, MORALS ETC.

ANGLERILL (Ramón, pbre).—Historia de Santa María de la Quar.

CALENDARI DEL PAGÉS per l' any 1888 publicat per lo Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro. Barcelona.

GOMIS (Cels).—*Meteorologia y agricultura populars* ab gran nombre de confrontacions. (Vol. V. de la Biblioteca popular de la Associació d' excursions catalana).—Barcelona 1888.—Un vol. en 16.^u de 178 pl.

LABERNIA (Pere).—*Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana*. (Edició considerablement aumentada y completada per una societat d' escriptors catalans).—Barcelona. Espasa editor. 1888. En curs de publicació.

OSONA (Arthur).—*Guia del alt plá de Barcelona y del baix Vallés*.—Barcelona. 1888. Impr. de Mariol y López.—1 vol en 8.^u de 80 pl.

—*Guia itineraria de las serras de la costa de Llevant* ó sia del Besós al Tordera, dividida en 126 itineraris.—Barcelona. 1888. Impr. de A. López y Robert.—Un vol. en 8.^u de 181 pl.

—*Guia itineraria del Vallés superior* ó sia del Congost al Llobregat dividida en 72 itineraris. Barcelona. 1888. Impr. de A. López y Robert.—En 8.^u de 135 p.

—*Guia itineraria de las serras de Collsacabra y de la Magdalena fins als Pirineus*, ó sia del Fluviá al Ter.—Dividida en 68 itineraris.—Barcelona. 1888. Impr. de Miró y C.^a—Un vol. en 8.^u de 140 pl.

—*Una excursió á la Schwarzwald* (selva negra) y llegendas de la encontrada.—Segona edició corregida y aumentada.—Barcelona. Miró y Companyia. 1888.—Un vol. en 8.^u de 70 pl.

PORTET (Ll.).—*Ortografia Catalana* ó breus documents pera escriure correctament nostra llengua.—Vich. 1888. Tipografia y llibreria católica de Sant Joseph. En 8.^u maj. de V—23 pl.

PUJAL (J.) y DOLLET (F.).—*Guia de Barcelona y de sa Exposició*. (Publicada també en castellá y francés). Barcelona. 1888. En 8.^u de 136 pl.

TODA (Eduart).—*Un poble catalá d' Italia*.—L' Alguer. Barcelona. 1888 Impr. de la *Renaixensa*.—Un vol. en 8.^u de 200 pl.

—*La poesia catalana á Sardènia*. Barcelona.—*La Il·lustració Catalana*.—1888.—Un vol. en 8.^u de 132 pl.

URGELLÉS (Manel).—*Hostalrich*. Memorias de la guerra de la independència.—Dibuixos de Lluís Ullastres. Barcelona.—Impr. de J. Jepús 1888. Un vol. en 8.^u de 182 p.

VILAMITJANA Y VILA (Benet).—*Sermons* del Il·lustríssim y Reverendíssim Dr. D. Benet Vilamitjana, Arquebisbe de Tarragona predicats éssent magistral de la Seu d' Urgell.—Los publica ab una noticia biográfica y un estudi sobre la predicació catalana D. Jaume Collell, Pbre.—Vich: Imp. de R. Anglada. Vol. I, en 4.^{rt} gran de 420 pl.—1888.

FAGES DE ROMA (Narcís).—*Higiene rural* ó reglas de sanitat al us dels homes del camp.—Figueras 1888.—En 16.^u de 136 p.

MEMORIAS de l' Associació catalanista d' excursions científicas.—Vol. II, (1878).—Barcelona: 1888. En 4.^{rt} major de 376 pl.—Vol. VIII (1884). Barña: 1888.—En 4.^{rt} de 572 pl.

MASFERRER Y ARQUIMBAU (F.^{co} de P.).—Concepte del regionalisme dintre de la unitat de la pàtria.—(Premiat en los Jochs Florals y publicat després per separat).

Se han escrit enguany també altres obres en prosa que han sigut premiades en los Jochs Florals, de les quals sols fou impresa en un dels volums la primera, restant encara inédites les demés, y son les següents:

BERTRAN Y BROS (Pau).—*Rondallística* (publicada).

PUIG Y CADAFAALCH (J) y Brugués (Casimir).—*La casa dels moros de Fabara*.—*Historia del monastir de Sant Pau del Camp*.

COROLEU (Joseph).—*Colecció de documents històrics catalans del segle XV*.

LLABRES Y QUINTANA (Gabriel).—*Recull de cartes per l'epistolari català*.

En lo *Certàmen de la Joventut Catòlica* fou llorejada una memoria històrica del Sr. D. Francisco Muns y Castellet, titulada *Tres priorats*.

OBRES DRAMÀTIQUES PUBLICADES

Ó REPRESENTADES EN 1888

ANÓNIM.—*Lo gall al forn*, pessa en un acte, estrenada en lo *Teatro Catalá*, la nit del 27 de Desembre de 1888.

ARNILLAS DE FONT (Amparo).—*Lo patje de la Comp-tesa*, drama en tres actes estrenat en lo *Teatro Romea* lo 26 d' Abril, 1888.

AULÉS (Eduart).—*La ma trencada*, pessa en un acte.

BARÓ (Teodor).—*Lo senyor Matxaca*, comedia en tres actes y en vers estrenada en lo *Teatro Romea* lo dia 6 Novembre 1888.

BASSEGODA (Bonaventura).—*De cop y volta*, comedia semi-original en un acte y en vers estrenada en lo *Teatro Romea* lo 22 de Desembre de 1887.—Barcelona: Impr. de Utset. 1888.—En 4.ra de 32 pl.

BORDAS (Ramon).—*Set de justícia*, drama en tres actes y en vers estrenat en lo *Teatro Romea* lo 27 de Novembre 1888.

BROSSA Y SANGERMAN (Victor).—*Massa poch*, pessa estrenada en lo *Teatro Romea* lo 6 de Juny de 1888.

CARRERAS (A.).—*Molleras, Carbassa, 8*: comedia en un acte y en prosa, estrenada en lo *Teatro Romea* lo 4 de Octubre.

COLLELL (Mossen Jaume).—*La Gent del any vuyt*.—

Drama en tres actes y en vers.—Barcelona. *La Il·lustració Catalana*.—1888. En 4.^{rt} de 144 pl.

COSTA (D. J.).—*Dabaladas al cor*, drama en tres actes estrenat en lo Teatro de la *Joventut Catòlica* de Manresa.

FERRER Y CODINA (Antoni).—*Un cop de telas*, diàlech estrenat en lo *Teatro Romea* de Barcelona.

—*Castor y Polux*, comedia en un acte y en prosa.

—*La comedia social*, en tres actes.

GOT ANGUERA.—*Muralla de ferro*, en tres actes.

GUIMERÁ (Angel).—*Mar y Cel*, tragedia en tres actes y en vers estrenada en lo *Teatro Romea* lo 7 de Febrer de 1888.—Barcelona: Impr. la *Renaixensa*.—En 4.^{rt} de 152 pl.

GUMA (C.).—*Lo amor es cego*, joguina en un acte y en vers, estrenada en lo Teatro *Novedades*, lo 20 de Desembre de 1888.—Barcelona: *Llibreria Espanyola*.—Un fascicle de 30 pl.

HUERTAS (Francisco).—*En la Exposició de Barcelona*, apropòsit bilingüe en un acte, estrenat lo 15 de Setembre de 1888 en lo teatre *Calvo-Vico* per la companyia valenciana.

LLANAS Y RABASSA (Salvador).—*Lo mas malehit*, drama en tres actes y en vers estrenat en lo teatre *Circo Clavé* de Mataró lo 15 de Janer de 1888.

MILLA (Lluís).—*Pipito y Mascotta*: joguina còmica en un acte y en vers, per Ll. Millà y J. Casellas.—Gracia.—Impremta *Graciense*.—1888.

POUS (Joseph M.^a).—*¡Mala nit!* comedia en un acte y en vers, estrenada lo 1.er de Mars de 1888.—Barcelona.—Tipografia Española.

—*Lo polisson*, comedia en un acte y en vers, estrenada en lo *Teatre Catalá* la nit del 13 de Novembre de 1888.

RIBOT Y SERRA (Manel).—*Lo vectigal de la carn*: drama històrich en un acte y en vers, estrenat en lo teatre del *Ateneo* de Sabadell lo 15 de Juriol de 1888.

RIERA Y BERTRAN (Joaquím).—*Gent de mar*: drama en tres actes y en prosa estrenat en lo *Teatro de Cataluña*, lo 19 Janer de 1887.—Barcelona: 1888. *La Il·lustració Catalana*. En 4.^{rt} de 112 pl.

ROCA Y ROCA (Joseph).—*Lo plet de 'n Baldomero*: comedia de costums barcelonesas en tres actes y en prosa,

estrenada en lo *Teatro Romea*, lo 20 de Mars de 1888.—Barcelona: Impr. de Lluís Tasso.—En 8.^u de 134 pl.

ROCA Y ROCA (J.) y GUMA (C.)—*Cura de Cristià*: joguina còmica en un acte y en vers, estrenada en lo *Teatro Romea* lo 8 de Maig de 1888.—Barcelona: Lluís Tasso.—32 pl.

RUBIÓ Y ORS (Joaquím).—*Luter*: Quadros històrichs-dramàtichs en prosa y vers.—Ab llicencia eclesiàstica.—Barcelona: Estampa de Jaume Jepús. 1888.—Un vol. en 8.^u de 172 pl.

SOLER Y HUBERT (Frederich).—*La pena de mort*: drama en tres actes y en vers, escrit ab coloboració de D. Joseph Martí y Folguera y estrenat en lo *Teatro Romea* de Barcelona lo 29 Novembre de 1887.—Barcelona: Impr. de Espasa. 1888.—En 4.^{rt} de 95 pl.

TORRES (Pere Antoni).—*Mestre Feliu*: Drama en tres actes estrenat en lo *Teatro Romea*.

T. Y M. (F.)—*Lo fill pròdich*: drama biblich moral en quatre actes, escrit pera lo *Centre Catòlich* de San Pere de las Presas, música de Joseph Carbonell.

PERIODICHS Y REVISTES

BARCELONA

La Renaixensa.—Diari. (Any XIX).

La Il·lustració Catalana. (Any IX).

L' Art del Pagès.—Revista agrícola setmanal. (Any XII).

La Pagestia, suplement quinzenal á la *Revista del Institut Agrícola de Sant Isidro* (any I).

L' Excursionista.—Bolletí mensual de la Associació catalanista d' excursions científicas. (Any XI).

Bullettí de la Associació d' Excursions catalana. (Any XI).

La Veu del Centre català (15 Octubre 1887 a 16 Juny 1888.—34 num.)

Bullettí del Centre Català.—3.ª época, 1888.

Solsament com mostra de fecunditat y no per la importan-

cia que meresca cert género satírich, y marcadament impio en alguns, encara que adopte   les voltes formes literaries, far  m esment, en aquest lloch, dels setmanaris humor  stichs, molts d' ells passa-volants, que han servit de arma de combat   les distintes fraccions m  s avansades de la política. Son aquestos los seg  ients, y es de segur que s' hi podria afegir algun altre m  s publicat fora de Barcelona:

- La Campana de Gracia* (republic  ).
- La Esquella de la Torratxa* (idem).
- La Tomasa* (c  mich y literari).
- La Espurna* (carli).
- Lo Crit de la Patria* (nocedalista).
- Lo Mestre Titas* (idem).
- La Llagosta* (idem).
- Lo Rossinyol*, de Girona, (carli).

REUS

- Lo Somatent*.—Diari, (any III).
- La Veu del Camp*.

SAN MARTÍ DE PROVENSAIS

- L' Arch de Sant Martí*, peri  dich regionalista. (Any V).

SABADELL

- Lo Catalanista*. (Any II).

SAN SADURNÍ DE NOYA

- La Lluanera*.

VICH

- La Veu del Montserrat*.—Setmanari, (any XI).

MONTEVIDEO

- La Gralla*.

BUENOS AYRES

La Papallona.

Poques observacions afegirèm per part nostra, á les demunt aplegadas notes bibliogràfiques. La collita d'enguany (que no creyem haver aprofitat per complert, puix es casi ben segur que dels pobles y fins de la ciutat cap del moviment, se 'ns han escapat algunes noticies, difícils d'arreglar), es més abundosa que escollida. Axò se veu comprovat fins en los matexos aplechs de poesíes, que s'acostan á una vintena contanthi dues reproduccions, una d'Ausias March y altre del *Somni* de Sant Joan, de Mossen Cinto. Tants reculls de poesíes serían més que suficients, si fossen escollits, pera acreditar una literatura nacional de les més riques. Pera nosaltres, encara n'hi há massa; puix hi figuren molts d'in-significants, y per altra part los volums capdals que portan los noms d'en Verdaguer, del Amigó, d'en Blanch y del Apeles Mestres, no son novas aparicions en lo cel de les muses catalanes. Casi totes eran ja conegudes per haver sigut llorejades en certámens ò publicades en periòdichs catalans. Aixís y tot la *Pàtria* d'en Verdaguer, qu' en conté moltes d'inèdites, es un verdader acontexement literari.

Los reculls en prosa y en vers, ò sigan les que podríam anomenar *antologies* d'enguany, son cinch: dos recullides fora de Barcelona, y tres en aquesta ciutat. Sobressurten entre elles los dos volums dels *Jochs Florals* de 1886, que 'ns sap greu no stan á la hora de ara tres, abarcant los molts treballs de interès en prosa, que s'hi presentaren. Lo *Llibre de la Renaixensa* s'es engroxit bona mica; ja no es migrat com los primers, y está concebut ab un criteri ámplio de la unitat y extensió de nostra llengua, puix s'hi han encabit, aquesta volta, Valencia, Mallorca y lo Rosselló. En l'any vinent esperam trobarhi l'Alguer. Lo Certámen de la *Juventut Catòlica* forma contrast ab llur pobresa é incorrecció ortogràfica, ab lo dels Jochs Florals, que ofereix en la prosa una verdadera obra mestra en lo discurs del Aguiló. Publicacions fetes ab tant poch esment com la de la Academia de la Joventut Catòlica, (nos dol confesarho), fan malbé les nos-

tres lletres en lloch de millorarles. De les poesíes premiades enguany en la festa anyal de la nostra poesia, presidida per una excelsa Dama que fou en aquell setial de honor dues voltes Reyna, no 'n parlem, perquè merexen capítol apart.

Entre noveletes y quadros de costums, encabinthi les llorejades en los Jochs Florals, han vist la llum, que sapigam, set, entre les quals les que més han cridat la atenció, sens volguer fer per axò mala obra á les altres, son les de nostre popular novelista l' Oller, y de 'n Pin y Soler. Altra volta ha conreuat també aquest difícil genre ab bona fortuna, lo simpátich Bosch de la Trinxeria, que es un narrador de primera.

Les obres en prosa no recreatives, passen de dues dotzenes, y en aquest nombre relativament extraordinari se 'n hi comptan de verament importants. La prosa catalana tantes voltes condemnada á mort per los crítichs de fora casa, y que en rigor sols trau florida á Catalunya, essent poch lo que 'n ella s'escriu á Valencia, Mallorca y Rosselló, ha donat suara senyals de vida maravellosa, fins per los que més creyem en llur fecunditat y regeneració. Era hora ja de que axis fos. Lo nostre Renaxement fins ara ha brillat més per lo cantó de la poesia, axis com á la vella literatura catalana, hi ha que cercarla ab tots los seus caràcters propis y nacionals en la prosa. Nostres tradicions en aquest gènere son molt glorioses y no cal oblidarles. La colecció de sermons del malaguanyat Arquebisbe de Tarragona, bastaria per honrar nostra literatura prosaica, y es un testimoni de que la Esglesia es la única que salva avuy en llurs braços les nostres bandejades lletres. Entre 'ls prosistas se distingeix per la seva fecunditat l' Artur Osona, que ha publicat no res menys que cinch obres de sa collita propia. Segueix després en Toda ab les seves revelacions del món catalá de Sardenya, que ha pres carta de ciutadania mercès á ell, en lo ample casal de nostra literatura. En los Jochs Florals s' han presentat obres científiques de vera importancia, tals com la *Rondallística* d' en Bertran y Bros; les monografies tant ben treballades d' en Puig y Cadafalch, y les curioses coleccions d' en Coroleu y d' en Llabrés. Les *Memories* de la Associació catalanista d' excursions científiques, encara que enrederides, son un rich inventari de les glorioses despulles de la terra.

A una trentena pujan les composicions dramàtiques d'enguany (moltes insulses y poch originals), de les quals dotze pessas en un acte, que conexem, y tal vegada encara s'en trobarían més; quatre dramas històrichs, y d'ells lo més extens lo anomenat *Luter*, que 'n rigor no es drama, sinó una serie de quadros escrupulosament històrichs, dels que no n'haig de parlar per rahons fàcils de compendre; dues comedies de costums; quatre dramas en tres actes, y una tragedia. Ademés s'han publicat la *Gent de mar*, d'en Riera y Bertran y *La pena de mort*, d'en Soler y Martí y Folguera y *La Gent del any vuyt*, de Mossen Collell, representades en anys anteriors. ¡Cosa extranya! lo més popular de nostres dramàtichs, per primera vegada sens dupte des que començá á escriure pera lo teatre, no ha vist enguany en les taules cap pesa seva. La premsa ha fet molts elogis de *Lo senyor Matxaca*, de 'n Teodor Baró; de *La set de justicia*, d'en Bordas, de *Lo plet de 'n Baldomero*, de 'n Joseph Roca y Roca, y de la tragedia *Mar y cel*, del valent lírich Guimerá, tal volta la obra capital de les dramàtiques d'enguany, y la única que ha merescut los honors d'una traducció castellana.

Entren després en compte los periòdichs y revistes, que á Deu gracies van crexent tot los díes, y lo que es més bó encara, extenentse per tota la terra catalana. Contanthi la brossa y la menudalla anti-literaria y anti-ètica també les més de les vegades, y acceptantla sols com prova de vitalitat del llenguatge catalá, los diaris, setmanaris y revistes de tot gènere, son vint y cinch, dels que per desgracia, n'hi há fins vuyt satírichs. ¡Quánta mala llevor! En aquestos periòdichs n'hi entran set que veuhen la llum fora Barcelona, y dos en l'Amèrica del Sur. Les viles catalanes que tenen diaris ò setmanaris son Sant Martí de Provensals, Sabadell, Reus (la única que ha tingut pit pera publicar un *Diari* y un *Setmanari* ensemps), Vich, Sant Sadurní y Girona.

No son filles de Barcelona totes les obres esmentades, les quals ab les demás publicacions periòdiques, en nostres notes bibliogràfiques passen de cent, nòmbre en cert modo respectable, pera una llengua que viu de sos propis recursos. Quinze treballs en prosa y vers, que nosaltres sapigam, han nascut en viles y ciutats hont l'alè del catalanisme bufa cada día ab

nova forsa. Sant Martí figura en aquest nombre ab una colecció de poesíes líriques, Sabadell ab una antologia de *Lo Catalanista*, Figueras ab una profitosa *Higiene rural* d' en Fages, y además Manresa, Mataró, Gracia, Sabadell y Sant Pere de las Presas, han mostrat ab llurs esforços, que estiman lo teatre catalá. En nostres notes, además, hi tenen representació tots los reyalmes y comptats de raça catalana de l' antiga corona d' Aragó, encara que ab fruyts ben poch abundosos y en certa manera migrats, si s' exceptúan les *Poesíes* d' en Guiraud, com lo nostre Casas y Amigó, esperança de les lletres ben prest malaguanyada, y les de carácter més casulá, més no per axò menys simpátiques, d' en Farriol de Ceret, en qui tots los catalans hem vist desseguida al bondadós y entussiasta Justí Pepratx. A Valencia, ahont sols ha produhit un llibre la literatura vulgar, los Jochs Florals de *Lo Rat Penat* han descubert un poeta en lo senyor Bonet Alcantarilla, qui segueix les petjades de Llorente. !Llástima es que no 's donen á llum los treballs en prosa y vers d' aquell certámen!

Basta á nostre parer ab aquest rápit cop d' ull pera donar una lleugera idea de lo que ha sigut enguany lo moviment literari catalá, dexant pera los crítichs lo treball de judicar les obres publicades y de separar d' entre elles lo que hi hagi de grá y de palla, lo que 'ns honra, y lo que més aviat nos perjudica.

ANTONI RUBIÓ Y LLUCH

LO MAL-PARLAT

Era lo mellor dels manobres, viu com un esquírol, lleuger com una dayna, s'enfilava per las bastidas com si caminés á peu plá. Llarch de feyna, treballador, saberut, tot ho era; tenia una gran desgracia contra de totas aquestas perfeccions, una boca d' infern, una malaltia més que un vici; res hi bastava pera ferli perdre.

Lo seu físich enganyava quan no obría la boca. Era un poch *garracurt*, de rostre afable y rialler, molsudet de carnadura y cabells rossos. Lo pel de la cara semblava moxi, un borrim de color daurat. Mes ¡ay! pobrets de nosaltres, quan ell flastomava, era cosa de taparse las aurellas si no 's tenia prou autoritat pera clòureli 'l llabi.

Encara 'm recordo lo primer día que 'l vaig veure á la obra. Jo era un briball de res, cinch anys y mitx ò per' qui. Com cada dijous, á la tarde anava á jugar á una ò altra de las obras que feya el meu pare. Ja era mitx paleta jo; ja ho sabia traure tot de pollaguera, y remenarho tot y sembrar entre 'ls paletas la confusió de las eynas que treya de sos respectius cabassos, ab profit d' algun d' ells més llest que no pas los altres y que sempre estava á punt de baratar, sobre tot si las sevas eynas eran las més vellas.

Donchs cada dijous ja ho sabia; m' acompanyavan á la obra. Hi jugava en ellas desde que 's comensavan fins que hi entravan los pintors, que allavors ja no m' hi dexavan anar porque deyan á casa qu' eran massa aixalabrats de conversas y que á prop seu la roba ne valia de menos.

Quan se feya lo rebaix del terror, pera el soterrani, me agradava terrejar, provar d' alsar lo picot... Un día 'l vaig alsar tant que 'm va fer caure de memoria; sòrt qu' era terra remoguda. Llavoras havia de vigilar molt ab lo tragi dels tamborells que venían á carregar de terra.

Més tart s' omplían los fonaments. Jo també m' anava posant paletadas de morter y rebla y provava de picar ab la

maçeta. A voltas picava tan malament que de sotas la pedra, lo morter xarbotava als paletas de la meva vora.

Després se pujavan las agullas de pedra del frontis. Llavoras me feyan asseure damunt dels lligadors que anavan montant pausadament, penjats del ternal ben agafadet ab la gripia, y si val á dirho, ab la camisa que no 'm tocava á la esquena de por, y un si es no es de mareig.

Quan se feyan los envigats y 'ls revoltos ja no m' hi dexavan pujar gayre pe 'ls alts. Jo m' escapava, veyia una escala de gat, y amunt. Aquell dijous de que parlo vaig fer lo mateix; pujo al primer pis y comenso á passejarmhi quan de sobte darrera meu m' escrivada una veu tronant, ab la blasfemia més terrible que jo haja sentit may. La sanch se 'm glassa á las venas y vaig tombar-me, mut d' espant. Era 'l *Malparlat*.

—¡Fuges d' aquí, desseguit! ¡Dimoni de marrech! Se passeja pe 'l revoltos senzills. ¿Que vols fer los Pastorets?—

Aquesta fou la segona part de sa imprecació. Vaig comprendre que tenia rahó y que 'm va salvar la vida, però l' odi per las malas paraulas que m' havia dit me durá molt de temps.

Al saberho lo meu pare, se 'n plangué:

—No hi pot fer més; bé l' he sermonejat á solas y devant dels companys, fins l' he amenassat que 'l trauré, res hi val; quan al servey, en los vaxells del Rey no 'n tragueren may la aygua clara. Més de quatre camins posá 'ls tornells al cep per viciot tan lleig é infernal.—

Un día no 's pogué contenir més; lo vá despatxar *per malparlat*, per res més.

Molt de temps després lo vaig veure tot mal girbat; no devia tenir feyna y al cap d' un any, poch més ò menys que lo havian tret de l' obra, una tarde al venirme á cercar la criada á estudi, trobarem en un dels carrers gran gentada contemplant ab horror una desgracia. Era un carrer estret ahont donava una casa d' altre carrer. De tant estret qu' era no hi havia pogut entrar la baluerna que tragina los trastos de las casas y s' havia quedat á la cantonada. Desde allí fins al peu de la corriola, los camálchs ho portavan tot com podian. Ja ho tenian gayre bé tot dalt. Al peu de la corriola n' hi ha-

vía un qu' era 'l qu' embragava é issava després los fardells. Tot anava ab gran lleugeresa y depressa. Lo que issava era 'l *Mal-parlat*. ¡Còm anava aquella boca, excitat per la fadiga de la feyna y tal volta per los xarrichs que hi havían caygut entre carretada y carretada! De sobte, pujava una banasta plena de feixuchs adornos de bronze.

—Amunt,—digué 'l *Mal-parlat*, pegant embranzida á la corda,—amunt com... (una gran flastomia).—

Y al ésser á mitx camí las bragas s' afluxan y la banasta cau fatalment al cap del infelís camálích. Sols pogué fer un crit al caure estabellat, crit del remordiment per tota la vida passada.

—¡Confessió!!

Axò es lo que li contaren á la minyona que m' acompanyava, que com á més gran batxillera que totas las altrás del gremi, s' aturá tot seguit á preguntar quina n' havía passat.

Poch després se feu fosch y 's comensá á sentir llunyá lo toch de la campaneta de Nostramo, fins que tombá la cantonada, y aparagué majestuós, voltat de llum espléndida, lo sacerdot que 'l portava, y de cants reposats y consoladors. ¡Quín quadro per un Rembrandt!

Allí, al mitx del carrer, sanguejant, espitragat, brut de la feyna, l' esperava l' agonisant; la esbullada mota de cabell ros que li queya pe'l front era hermosa y brillanta ab las atxas del Combregar. Lo Jutge y 'ls agutzils s' apartaren, y cediren lo lloch á la eterna Justicia Divina. La gent, en apretat pilot de caps ansiosos y tristos, contemplava la trista confessió que degué rebre 'l capellá mitx ajegut al costat del ferit. Pe'ls balcons del carrer havían anat exint llumets y de las botigas. En los primers pisos los criats treyan migradas candelas. Dalt dels quints se veyan lluhir potents los grans llums á quina claror vetlla la pobresa honrada, pera guanyar lo pá, aprofitant los segons. Llavoras s' oferían tots per complert á la Majestat divina, de quí ho esperavan tot, y no 'ls dolía lo temps que perdían sense fer córrer l' agulla ó la planxa.

Tothom estava de genolls, y 'l xiu-xiu de la oració á flor de llabis fería mas orelles y trucava als meus, que al últim se desclogueren, pregant á Deu per l' infelís *Mal-parlat*. Aquest morí abans de rebre Nostramo.

Tots los treballadors nostres li pagaren l' enterro y després li feren dir missas.

Jo vaig recordar molt de temps l' imponent combregar al mitx del carrer y vaig perdonarli l' espantosa blasfemia que 'm salvà la vida.

¡Pobre *Mal-parlat*!

BONAVENTURA BASSEGODA

MEDITACIÓ

Edita doctrina sapientum templa serena.
Lucreci.

¡Somniar!... De sos lligams desferse l' ànima
 ab no retuda força; alçars' serena
 sobre 'l fanch d' aquest món; les armoníes
 de la Creació sorpendrer, y ses notes
 fer sonar en lo cor; y sa cadència
 l' esperit recullintne, embriach de ditxa,
 ses ales axamplant, volarne lliure
 per l' espay sense límits; y, en les ones
 de llum may estroncada, esser com l' àliga
 que extenentne les ales, sobre 'ls núvols
 s' axeca, ayment del Sol, y ab poderosa
 potencia de visió, á sos peus contempla
 los monts y valls, la mar y la planura,
 y en set ardint de llum, en lo Sol fita
 sa vista clava... ¡Oh pler! ¡Oh benaurança!
 ¡Oh sort d' enveja digne!

¿De la Terra
 jamay podrá son vol axecar l' home?
 ¿Será sempre son cor joya estotjada
 Dintre son fanch llotós? ¿Durá per sempre
 sa cadena de ferre may rompuda?
 Los debatechs del cor, los anguniosos
 sospirs del esperit pera llançarse
 amunt, hont sent passar les renadiues
 alenades, ¿perduts serán per sempre
 sens que l' ànima may desplegar puga,
 per alçarse, les ales sobiranes
 que li doná l' Altíssim?

Si poguessem
 per lo que entreveyem; si aquelles petxes
 que, com segell diví, la flama ardida
 del geni, famolench de l' hermosura,
 posa en ses obres, á la mort robantles,

sabessem rastrejar; si lo vel d' Isis
 que, devant nostres ulls jay! extenentse,
 la veritat y la bellesa 'ns tapa,
 vegessem esvahir, ¡còm volaria,
 ardent, nostre esperit per les somniades
 altes regions que anega ab raigs puríssims
 la llum d' Urania Venus!

Per enceses
 ales portats d' amor, alguns pujárenhi
 per la Deesa escullits, veyent bessones
 d' aquella llum ses ánimes, y ardides,
 empeses per l' amor, un raig robantli,
 benaurats Prometeus, ací, en la obscura
 vall, als ulls estorats feren lluhirlo
 ab tal encís que feu vibrar les ánimes
 de goig y anyorament.

Axís palpita
 la bellesa serena may vençuda,
 en lo pentèlich marbre realisada
 per helèniques mans; axís en somni
 celest de beatitut, present vegéla
 coronada per l' or d' angèlich nimbe
 de Fièsole 'l pintor; axís en formes
 banyades per los raigs paradisiachs
 de l' immortalitat, Rafel d' Urbino
 la fixá ab los colors de sa paleta;
 y axí, envolta entre encens y místichs núvols
 d' àngels infants, en quals faysons rellicsa
 la vida ab son somrís, y l' ideal forma
 devallada del Cel, s' anega en ones
 de la llum increada; aytal captívans
 en les mágiques teles de Murillo.

Cada forma perfecta, cada nota
 que, com altre ressó, se sent en l' ànima
 de recobrat recort, potent deuría
 l' esperit desvetllantne, ardent alçarlo
 de l' enamorament sobre les ales
 á la regió immortal d' Urania Venus.
 Mes, flachs los nostres ulls, ni força tenen
 per l' impressió trametre dintre l' ànima,
 y, fonda segellantla, fer que vibre
 com una lira 'l cor, y amunt la pensa,

per sò viril encesa, fer s' enlayre
 fins als cims, hont com fada encisadora
 Naturalesa á veure la convida
 severa en sa hermosura, nua y casta,
 tal com la veritat y la bellesa
 ho son per l' esperit; puix ¡ay! la força
 caygué y caygué l' encant, y com pobre arpa,
 ahir niu d' armoníes, que esvahides
 per l' us del temps, perdé los sòns puríssims
 ab quins un jorn los cors bategar feya
 en delitós acort, avuy l' humana
 natura, revellida, ja no dona
 les notes sobiranes ab puresa.

En les etats primeres, quan sá l' home,
 robust d' enteniment y ab jove sava
 lo cor dintre son pit batre sentía
 ab força varonil, llavors les treya
 clares, vibrants y pures; mes nosaltres,
 fruyts ja rebordonits, aygues que tèrboles
 lo riu dels segles entre 'l llot s' emporta
 de fonts altres jorns pures, çòm podríam
 fer lo que en dot tocá als fills primogènits
 de la Naturalesa? Çòm l' Esfinge
 son secret nos dirá si 'ls misteriosos
 caràcters no llegirem? Çòm trobarne
 voldrèm l' inspiració, si 'ls nostres llabis
 desterrats de les fonts de l' hermosura
 no beuen ja en ses deus?

L' espill claríssim

de la Naturalesa no enmiralla
 avuy nostre esperit. ¿Qu' extrany que, ò muda
 la trobem, ò no 'ns parli aquell llenguatge
 que intacte un jorn dictava á les orelles
 despertes de sos fills? En lo silenci,
 del religiós prestigi del respecte
 rodejada, y á soles, es com dava
 sos oracles la verge Pitonissa.

Assetjats per la fressa y la cridoria,
 recullintnos, cerquem dintre de l' ánima
 l' amagat santuari; allí s' axeca
 de la meditació la estàtua; púdica

en sa severitat, ella atresora
la salut d' inflexible disciplina;
al cor purificat darà les ales
de l' áliga capdal; farà que vole
la pensa, deslligada de sos llaços,
per l' ideal regió; y de nou cobrantne
ses malgastades forces, com l' estrella
süau de la tardor, á totes hores
lluhirá en nostres fronts serena y digna
la *sofrosine* etèrea, ram d' alzina
que al vencedor olímpich engarlanda,
signe sagrat y divinal penyora
de que 'l que respirem n' es lo dolç ayre
de la regió immortal de la Deesa.

ANTONI D' ESPONA Y DE NUIX

MISCELANEA

LO COS DEL BISBE SAPERA

EN LA SEU DE BARCELONA

Ab ocasió de la Visita Pastoral recentment practicada per lo Excm. Sr. Bisbe d' esta Diòcessis en la Santa Iglesia Catedral, s' ha parlat del cos momificat que 's guarda dintre una gran caxa, en una de les estancies del Arxíu del Capítol.

S' havia anat dihent, y tothom tenia per cosa indubtable, que dit cos era 'l del famós Bisbe Saperà (no *santo obispo* com ha dit algun diari) que tant treballá per la terminació de l' obra de la Seu.

Sembla que no es aixís; puix entre 'ls papers que darrerament s' han trobat del monjo de Ripoll, D. Roch de Olzinellas, hi há una nota interessant sobre 'l particular. La nota no es de lletra del Olzinellas, y está posada en lo lligall de papers que conté varies cartes del Bisbe Torres Amat y del seu germá Valentí. No conexem la lletra del escrit que tenim á la vista, pero es de suposar que la escrigué á D. Roch algun dels erudits de principis de la actual centuria. Es un full de paper escrit de les dues cares, signat de núm. 2, y conté lo següent, que copiam fielment de son original:

«Cuando escriba Vd. á los Sres Torres y Bofarull debe de hacerles bulla sobre el Obispo Saperà de esta Diócesis. Es el caso que el Canónigo Penitenciario propuso al Cabildo que habiendo dicho Sor Obispo trabajado y gastado mucho en favor de esta Catedral, cujos claustros entre otras cosas empezó á sus espensas, se le pusiere una lápida frente la caxa donde se guardaban sus restos, volviendo á colocar esta en la capilla misma en que estaba antes, y de la que se habia sacado quando la estincion de Monacales para poder poner en ella uno de los altares de la Cartuja, añadiendo que habia un devoto que costearía todos los gastos hacenderos. Condescendió el Cabildo dando comision á Estalella y Pou

para trabajar la inscripcion, sin perjuicio empero de que entretanto se reconociese bien el sepulcro ó caxa del Obispo con todo lo demás, á cuió fin comisionó á otros dos de sus individuos. Lo hicieron estos y habiendo hallado en la caxa un Obispo cuió cuerpo estaba entero y con capa pluvial nada gastado, y ademas un hueso grande que dixerón no saber si era de muslo ó pierna, dudaron de la identidad del cuerpo, y así lo manifestaron al Cabildo, quien les encargó que, siguiendo en su comision, ecsaminasen los libros de actas capitulares y todo lo demas que estimasen conducente al descubrimiento de la verdad. El Penitenciario insistió siempre en que realmente era el cuerpo del Obispo Sopera apoiándose en que habia sus armas en la caxa, y contento con su imaginado hallazgo se fue a contarle á los Editores del Pujades, los que consintieron en continuarlo por nota en su historia, añadiendo así en ella una nueva mentira á las muchas de que está atestada, pues que han despues aquellos comisionados hallado no solo un acuerdo (me parece del año 70) en que se resolvió que habiéndose encontrado en cierta excavacion un cuerpo entero de un Sor Obispo de cuió nombre no constaba, vestido con capa pluvial mui gastada, se le mudase esta, y que siendo tambien casi consumida la caxa en que se había hallado, se le colocase interinamente en la que había sido del Obispo Sopera, dexando tambien en ella el grande hueso que en su reconocimiento se habia encontrado, si que tambien el auto que levantó el Escribano del Cabildo de haberse llevado á efecto dicho acuerdo. Es inegable que los indicados Editores no debian fiar tanto en la palabra del Penitenciario por mas autorizado que quiera suponersele, y que tratándose de un hecho de aqui, debian ecsaminarlo por si mismos, y con mas escrupulosidad como lo hizo el Cabildo. Con todo no piense Vd. que quiera jo poner una nota á su vasta erudicion: Me acuerdo del *aliquando bonus dormitat Homerus*. Sin embargo me parece que á fin de que én lo sucesivo vaian con mas cuidado, son acreedores á una correccion fraterna.»

LOS MARTYRS DE LA PATRIA

En la mateixa estancia hont està custodiat lo cos que s' havia cregut ser del Bisbe Sopera, hi há sobre uns prestatjes unes pobres caxes de fusta ab uns senzills ròtuls, los quals despertan en la memoria de tot catalá la heròica lluyta per la pátria Independencia.

En efecte, allí 's guardan les venerandes despulles del cèlebre P. Gallifa y sos companys, que en Juny de 1809 foren sacrificats en Barcelona per lo despotisme francès; y allí estan esperant l' hora que 's recorde d' ells la Pátria per la qual heròicament moriren.

Anys há que al renovarse l' Ajuntament de Barcelona, entre les varies comissions que 's formen en la Corporació municipal, n' hi há una que s' anomena *Comissió encarregada de la traslació dels restos dels hèroes de la Independencia*; y may per may arriba 'l día de pagar aqueix deute de pietat y d' agraïment.

Vejas lo que sobre 'l particular deya en la «Associació d' excursions catalana» en la conferencia de 14 de Janer de 1879, lo senyor canonge Dr. Bonaventura Ribas:

«Ara bé: aquella gent va morir com moren los bons cristians, com moren los bons patricis, y quan aquest dematt jo m' estava en vista d' ells, en una de les dependencies del arxiu de la nostra Catedral, deya jo á aquells ossos: ¿y per què encara sou aquí? Es d' advertir, senyors, que en l' any 1814 l' Ajuntament de Barcelona va poder trobar els cadàvers dels bons patricis; los feu exhumar, y per interina providencia, feu celebrar uns solemníssims funerals en la Seu, y depositarlos fins que se 'ls donás sepultura digna dels seus mèrits.

Encara son allí; y per més que 'm done vergonya de dirho, estan los ossos en set caxes, iguals á les que tenen los adroguers per guardar los bolados, ab una sola glassa negra y lo nom de cada un dels morts. Si Madrit té la columna del 2 de Maig en lo camp de la Llealtat y les estàtues de Daoiz y Velarde en honor dels que 's varen batre com á braus ¿per qué no s' ha convertit en capella expiatoria la torre de la Ciuta-

del de Barcelona y no s' ha construhit una columna d' honor en la Esplanada en memoria dels mártirs del 2 y 27 de Juny de 1809, que moriren per la mateixa causa que aquells, ab la senyalada diferencia de que no moriren matant, però sí ab la lentitut de la agonía del qui mor ab lo martyri de la ánima y del cos? En la nova Barcelona los diferents municipis que s' han succehit en lo decurs dels anys, han dedicat carrers en memoria d' en Clarís, d' en Montaner, d' en Vilanova, del príncep de Viana, en hora bona; y ¿per què no hi há una plaça en honor dels mártirs de la Pátria?»

Creyem que bastará aqueix recort y esta excitació, pera que 'l senyor Marqués d' Olérdola, á la major brevedat, fasse dar compliment als acorts del Ajuntament de 1814, essent com es facilíssim dar avuy condigna sepultura en la Iglesia de la Ciutadela, als ossos dels hèroes catalans del any 1809.

No som de parer de fer, ni de la capella de la Ciutadela ni de cap altre temple, ni de cap lloch profá, com varies vegades s' ha acordat, Panteó de catalans il·lustres; puix cap centralització 'ns agrada, y menys la centralisació dels morts il·lustres; però en aquest cas, es la cosa més indicada, convertir lo qu' es avuy iglesia del Parck en Panteó del P. Gallifa y de més mártirs de la pátria Independencia.

PLAUSIBLE ANIVERSARI

Lo día 16 del corrent Febrer, lo docte catedràtich de nostra Universitat Literaria y Mestre en Gay Saber D. Joaquím Rubió y Ors compleix 50 anys de la publicació de sa primera poesia catalana. Molt digne es de recordança aquesta data, y 'l Sr. Rubió ha volgut celebrar lo succés per ell y per les lletres catalanes plausible, publicant una edició especial del seu llibre *Lo Gayter del Llobregat*.

En esta edició 'l text catalá va acompanyat de versions en distintes llengues, com son castellana, provenzal, francesa, grega, alemanya, vasca é italiana. Vejas la llista de traductors:

La Sra. D.ª Dolors Monserdá de Maciá; las Srtas. D.^a Ma-

ría Licer (de Módena) y D.ª Isabel Cheix (de Sevilla), y los Srs. D. Antoni Arnao, Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, D. Frederich Baraibar, D. Lluís Bussi, Pbre. (de Candia Lomellina), D. Constantí A. Christomános (de Athenas), D. Frederich Donnadiu (de Beziers), Excm. Sr. Dr. D. Joan Fastenrath (de Colonia), D. Jascinto Labaila, Excm. Sr. D. Joseph Lamarque, Excm. Sr. D. Teodor Llorente, D. Frederich Mistral (de Provenza), D. Joan Monné (de París), D. Joseph María Quadrado, D. V. Wenceslau Querol, D. Joaquím Roca y Cornet (difunt), D. Joseph Roumanille (de Avinyó), Excelentíssim Sr. D. Geroni Roselló, D. Antoni Rubió y Lluch, D. Antoni de Trueba y D. Lluís C. Viada.

NOTA

Senyor Director de la REVISTA CATALANA.

Palma 1.er de Febrer de 1889.

Molt Senyor meu: Esper que la seua bontat me permetrà que fassa un afegitó á la nota final del article de don Joan Segura, Pbre., sobre la etimología del adjectiu *Pregon* y *Pregona*, fentli á sébrer que en la illa de Mallorca tenim també conegut el nom de *pregona* per denotar profunditat; axis es que en lo terme de Llummajor, entre varies comes poch importants, n' hi há una de mes fonda ó mes acentuada que les altres, y porta el nom de *Coma Pregona*.

Man sempre á son affm. amich q. b. s. m.

PERE D' A. PENYA

LO CODICH CIVIL

Es molt justa, y deuria ser major encara, la alarma que senten los catalans que estiman y veneran nostre dret tradicional y les nostres peculiars institucions, per la ferida molt fonda que se 'ls obre ab lo projecte de Còdich Civil, somés avuy á la revisió de les Corts espanyoles.

No entrarèm nosaltres ni cab dintre la índole d' esta secció, en l' exámen del esperit, que anima les institucions totes del

nou Còdich Civil, en sa majoria tan forta, com fortament criticades y combatudes per diferents Senadors y per molts juriconsults, que les han estudiades á la llum d' una crítica severa é imparcial. Ni tampoch nos ocuparèm, avuy, en posar de manifest les evidents innovacions, que 'l Còdich projectat introduheix d' una manera traydora y solapada en nostra legislació secular, cosa que més tart farèm ab tota detensió y deteniment. Avuy, per avuy, nos contentarèm ab dar la veu d' alarma á tots nostres amichs y, molt principalment, als que portan la veu y la representació de Catalunya en los Cossos colegisladors y pera que uns y altres tingan molt en compte que la PROMESA solemne que 's feu á Catalunya de respectarli son dret tradicional y de que en res se afectaria al mateix ab la publicació del nou Còdich, conforme axís s' estatuí en lo art. 5.^{nt} de la Lley de 11 de Maig de 1888, que declara que 'l nou Còdich tindrà sols aplicació en concepte de supletori per los payssos que disfrutau d' una legislació foral, exa promesa, dihem, resulta completament ilusoria y fallida ab les disposicions contingudes en lo Còdich presentat al Parlament. Ab elles se trenca y mutila nostre dret particular, portant la confusió y la anarquia en moltíssimes institucions com les relatives al modo de regular la familia, á la successió etc., innovacions que per força han de produhir en la realitat de la vida, conseqüències molt desastroses y que afectarán profundament al benestar social de nostre pays.

Lo Ministre que redacta 'l Còdich, en aquest, com en altres punts ha traspassat la autorisació que les Corts li concediren en la lley de bases. Ha violat los principis que en materia constitucional regexen al pays, y per lo que toca al nostre, nos ha arrebatat les úniques, y per cert escasses, garantíes que les Corts en la citada Lley nos otorgaren.

Si en totes les ocasions en que hem vist amenaçada la legislació, á qual sombra benefactora ha pogut Catalunya lograr la relativa prosperitat de que gosa, les classes totes de la societat han sacudit la indiferencia y apatia que avuy tan dominan, per fer sentir la veu en les altes regions del poder públich y demostrarlos que no impunement se 'ns pot arrebatat allò que un Rey absolut nos respectá, no duptem que ara devant d' un perill imminent se seguirá análoga conducta, y sa-

brèm mostrarnos resolts á defensar ab totes nostres forces les nostres seculars institucions y ferles respectar pe'l Llegislador. Tenim la seguretat de que axís succehirá, y desde luego nos felicitam de la actitud dels nostres Senadors, y en especial de que 'l digníssim representant de Catalunya D. Manuel Durán y Bas hage anat á Madrid per fer sentir una vegada més en lo Senat Espanyol la sua veu eloqüent y autorisada en favor de nostre Dret may tan amenaçat com ara.

CONSISTORI DELS JOCHS FLORALS

DE BARCELONA

Cartell extraordinari

Ab posterioritat á la convocatoria escrita y firmada en 1.er de Janer d' enguany, s' han ofert los següents premis que serán adjudicats en lo próxim Certámen de 5 de Maig.

Una flor de lliri de plata y or, donatiu de la Excelentíssima Diputació Provincial de Lleyda, á la mellor composició, en prosa ó vers, dedicada á commemorar un fet gloriós portat á cap per catalans en terra estrangera.

Una sempreviva d' or, oferta per la Excelentíssima Diputació Provincial de Tarragona, á la mellor oda dedicada al héroe dels Castillejos, general Prim.

Pera dits premis se fan extensivas las mateixas prescripcions donadas en lo abans dit Cartell que firmaren los VII Mantenedors en 1.er de Janer.

Barcelona 26 Janer 1889.—*Lo President*, ANGEL GUIMERÀ.
Lo Secretari, BONAVENTURA BASSEGODA.

CRÓNICA

Lo jove literat de Polònia, Eduart Porembowicz, que l'any passat vingué a passar una temporada aquí per estudiar de prop lo renaxement literari català, després de haverse dedicat al provençal, acaba de publicar una *Antologia Provençal*, fruyt de sos estudis. Lo volum imprès a Varsovia en casa de Teodor Paprocki, conté traduccions en vers polach de les més triades composicions dels trobadors provençals dels segles xi al xiii, desde 'n Guillem de Poitiers fins a n' Huch de Sant-Cyr. En lo pròlech de la obra lo Sr. Porembowicz fa un docte anàlisi de la poesia trobadoresca y dona breus biografies dels trobadors, segons Raynouard y Chabanneau.

No tardarà 'l jove polach a publicar un estudi titolat « Los moviments literaris de l' Europa Oest-Meridional, » destinantne una part principal a tractar de « La Renaxensa catalana. »

En les planes de la REVISTA exiran a la llum alguns dels estudis de crítica literaria del Sr. Porembowicz, puix al tenir noticia de la nostra publicació, nos ha ofert ab estimable galanteria la sua col·laboració molt valiosa.

Altra noticia satisfactoria per l'estil de la precedent. Lo distingit escriptor alemany, Dr. Joan Fastenrath, tan benemèrit de les lletres castellanès, està preparant una *Antologia* de poetes moderns de Catalunya. Actualment té ja traduïdes al alemany més de cent poesies, triades entre les més notables del renaxement català.

Està en premsa, y molt avansat ja, lo primer volum de la gran col·lecció de cançons populars catalanes recollides per D. Marian Aguiló. Lo primer volum comprendrà les cançons

Cavalleresques feudals. La literatura catalana estar  d' enhorabona ab esta publicació tan desitjada.

Simult neament ab la nostra publicació ha surtit novament   la palestra literaria la revista mensual *L' Avenç*, que feya temps estava suspesa. Tornem   nostre colega les salutacions de bon companyerisme.

La sessió celebrada 'l diumenge día 17 en lo Saló de Congressos del Palau de Ciències, fou una verdadera solemnitat literaria, per la qual mereix un aplauso la «Lliga de Catalunya» que tan bé ha sabut interpretar los sentiments dels catalanistes, tributant sa digne homenatge al *Gayter del Llobregat*. En altre nombre ressenyar m la festa.

Pe 'l día 26 la nova societat «Joventut Catalana» ha organissat una vetllada en commemoració de la mort del canonge d' Urgell, D. Pau Clar s, lo valent defensor de les llibertats p tries.

SUMARI DEL QUADERN II.—FEBRER DE 1889

I. LA FAMILIA CATALANA.	<i>R. Durán y Ventosa.</i>
II. LA NOSTRA TASCA.	<i>Terenci Th�s y Codina.</i>
III. RECORTS CATALANS DE SAR-	
DENYA.	<i>Jaume Collell, p�bre.</i>
IV. NOTES BIBLIOGR�FIQUES. . . .	<i>Antoni Rubió y Lluch.</i>
V. LO MAL-PARLAT.	<i>B. Bassegoda.</i>
VI. MEDITACIÓ (poesia).	<i>Antoni d' Espona.</i>
VII. MISCELÁNEA: Lo cos del bisbe Saperà en la Seu de Barcelona.— Los m�rtirs de la p�tria.—Plausible aniversari.—Nota.—Lo c�dich civil.—Consistori dels Jochs Florals de Barcelona.	
VIII. CR�NICA.	
Biblioteca de la REVISTA CATALANA: LA FI DEL COMTE D' URGELL (an�nim del segle XV).—SENTENCIES MORALES DE JAFUDA (segle XIII).	

Estampa de Fidel Giró, carrer de les Corts Catalanes, 212 bis.

como tu eres fosse rey. Antes que de nos partas, nosotros te daremos lo regnado que merescas, e te ponemos en un palacio empaliado en que lloraras todos los dias de tu vida, e en loguar de cauallos e de palafrenos faremos poner tus gambas de cepo e en grillones.» Pensant e sabent lo duch aquestes coses, e que ab aquesta tan gran e tan forta tribulatio lo sen portauen, cuydaue esclatar de dol e de ira, quant vehia que ab mitja seu un tal e tant gran Senyor era caygut en tant infortuni e tribulatio e en tanta destructio.

Arribats per sos dies los Castellans qui sen aportauen lo Compte en Castella e mes aquell per lo manament del Rey dins una inexpunable força, lo Capita qui principalment auia carrech de la sua persona, ab mitja de actes publichs liura la persona del Compte al Catla de la força; dient e manant de part del Rey al Catla quel metes e lanças al sol de orrible, pudent, fosca e tenebrosa torra que y auia; e que dins aquella continuament lo fahes estar dins un cep e ab grillons en les cames; e abans que loy lanças, lo capita per agrauiar mes lo Compte li dix tals ho quasi semblants paraules:

«Comte, jatsia lo Senyor Rey de justitia vos pogues hauer fet sententiar e mort de la gran rebellio que li auen feta; empero, ell mogut de clementia que per vos li deu esser reputada a molta merçe e gratia, no ha volgut ne vol que vos muyrau, mas ha volgut e vol e a mi ha manat que vos siau mes al sol de aquesta torra e que alli stigau tots los dies de vostra vida pres al cep y grillons en les cames, affi que ell tota hora e quant volra, puxe auer raho de la persona vostra e que vos alli ablaniau lo vostre cor, lo qual auen agut tant dur contra ell e sa Senyoria e la sua Real Corona.»

E dit aço, de continent ab moltes altres paraules e nefandos impropis, lo Compte fou mes per lo Catla e altres dins aquella dolorosa torra, e en aquella ençepat e ingrillonat e clos e tancat.

En lo intermedi de aquestos dolorosos actes, lo Rey, estant en Leyda, pensa que faria de la Comptessa sa tia e de ses filles, la qual tot dia lo congoxaua demanant li merce. Certa jornada, aguda deliberatio e consell, se feu venir los pa-

yers de Leyda en la posada ahont ell posaué, e aquí deuant ells se feu venir la Comptessa, a la qual estant agenolada dauant sos peus, prenyada e grossa, dix quasi aytals paraules.

«Comtessa, jatsie me sie anat, per lo enteniment, que per castich del mal parlar vostre, jous fahes lançar al fons de qualque torra, e allí estar enserrada, car los merits de la vostra desenfrenada lèngua ho comportarien; empero a molta supplicatio dels payers de Leyda als quals jo desig molt complaure, e encara recordant me de la consanguinitat qui es entre mi y vos, e del Illmo loch hont vos sou ixida e nada; he volguda trempar ma ira e ma indignatio, e ab mitja de mon consell, he deslberat que vos ab vostres filles e encara ab les germanes del Compte, vos ne aneu al monastir de Xixena, e que de allí no partiau fins per mi y sie altrament prouehit; e viuíu allí ab les monjes honestament, com se pertany, car les monjes vos donaran a menjar, heus faran bona companyia, e sobre tot vull que refreneu la lengua vostra.» Oydes per la Comptessa aquestes paraules ella ab mols e aspres plors, dix al Rey lo seguent:

«V de Senyor molt excellent, e que sera de mi, e quin infortuni tant gran es lo meu, que de tantes viles e de tants llochs e de tants castells que auia en lo Comptat d'Urgell, no ni age algu per mi en lo qual jo puxe habitar e viure. E quin pecat es estat lo nostre, que la filla del Rey de Arago hage estar com una seruenta e esclaua dins lo Regne qui fou de son pare, entre monges e menjar del pa de les religioses acaptat.» Y prenent gran fastig lo Rey les rahons e les lagrimes de la Comtessa, li dix:

«Comtessa, ajats a cert que vos farets lo que per mi es manat e ordenat, e vull queus aconorteu que jo so Rey e sere Rey, e hordenare en mon Regne lo que ami plaura e sera vist, e allo se fara es complira.» E aço dient, mana que la li lleuassen dauant; e en aço los pahers de Leyda prengueren la Comtessa qui era prenys e grossa, e apartaren la del Rey, e ab molta compassio diguerenli:

«Senyora Comtessa, com laltre dia diguerem al duch de Gandia qui de aquestes feynes se conquerie molt al Sor Rey, presents nosaltres: aço son coses que n.^e Sor Deu ell sap lo

per que a volgudes e axi ordenades, forçadament hom seu ho a remetre a ell; e debades Senyora vos combatheu, que axi se ha de fer com ell vol he ordene, e en un tal e tant gran infortuni com aquest, conue prestar paciència e recorrer ab tota humilitat a Nostre Senyor Deu; he pus altre nos pot fer, obeyr a son Rey e Senyor e captar alguna beniuolencia sua e no irar lo; car a la darrerria tambe, Senyora, ho aurem a fer; axi que aconsellam vos heus suplicam caramente, que no vullau matar a vos mateixa e al que aportau en lo ventre, mas queus ne aneu a Xixena, car nosaltres farem ab lo Sor Rey que alli vostra persona aura bon recapte e lo que aura menester.» E de fet, per inductio e consell dels pahers, la Comtessa ab ses filles sen ana al monestir de Xixena, e alli a cap de alguhs mesos parí e ague una filla, e per la gran extrema congoxa e concessio de ira que auia de la perdua del Comte e de tots sos bens e heretatges, mori en aquell part e la filla visque; la qual molts anys apres lo Rey Alfonso marida en lo Reynalme de Napols, e li dona per marit lo Comte de Nola e donali per dot Salern e la intitula princessa de Salern; e no volgue lo Rey que lo marit se intitulas may princep de Salern sino Comte de Nola, e ella com dit es se intitulaua princessa de Salern.

Seguides totes aquestes coses, lo Rey pensa en exterminar totalment lo nom e tot lo estat del Comtat d' Urgell e de fet en continent entene en disijectar, dispersar e confondre tot aquell gran domini; e primerament ell dona a don Johan son fill la ciutat de Balaguer, lo lloch de Agramunt e alguns altres lochs; empero no volgue que se intitulas comte d' Urgell sino Senyor de la ciutat de Balaguer; e de les altres plaçes, viles e castells, certs ne dona, certs ne vene, certs ne empenyora; e axi ell dispergi aquell gran estat, el confone en forma que no sen parlas pus, e no volgue que sols una petita cosa ne posseysen ses filles, ne a tants fills que auia non volgue donar una per muller; abans strictament foren separades, que la huna fou maridada al sol de la Spanya e laltra al sol de tota la Italia, laltra romas assi, pero nuncha possey res dels heretages de son pare. Veritat fo que per certa concordia e auinença que fou feta entre lo Compte de Foix e lo Rey Alfonso, lo Rey dona o vene o empenyora al dit Compte lo lloch de Cas-

tello de Farfanya qui era del domini del Comte d' Urgell, e lo Comte de Foix quan se mori jaqui sobre de aquell lloch a dona Juana sa muller, filla del dit Compte d' Urgell, e a sos fills, sinch cents florins de renda, la qual apres fou muller del Comte de Prades; e ab aquest titol don Johan de Prades, fill de la dita dona Juana e del dit Compte de Prades, reb vuy sobre de dit lloch los dits sinchcents florins de renda.

Feta e seguida aquesta tant fort e tant desauenturada e infortunada destructio e exterminacio del Comte d' Urgell he de la sua casa he heretatges, lo Rey sen ana la volta de Bar^{na}, en la qual fou ab molta honor e ab molta gran festa com á Rey e Senyor rebut; e quant ell fou dalt en lo Cadafal qui ab molt triumfo li fou posat en lo pla apellat framenors, ab la cerimonia acostumada, per un frare li fou aportat una creu ab lo Crucifix ensemps ab lo test euangelical, sobre lo qual ell deuia jurar los priuilegis e libertats de la ciutat de Barcelona com los altres Reys fan e fer acostumen en llur receptio de noua entrada; e jatsia abans de sa entrada, com se acostuma, ell fos estat degudament informat dels dits priuilegis e libertats, empero abans que volgues jurar, ell se atura dient, que ell volia esser Rey libero y franco com los altres Reys eran en Spanya, e que no era sa intentio ell fos Rey peytero ni tributario, car nou volie Deu ni sos vassalls nou deuien voler.

Los consellers de la ciutat de Bar^{na} ab molta humilitat lo suplicaren que plagues á sa alteza jurar los lurs priuilegis e lurs libertats com los altres Reys, de gloriosa memoria, amplament e liberal hauien en passat fet e acostumen fer; e perque en allo per sa merce nos volgues aturar, com ells no solament sperassen de ell jurar e confirmar los aquells que auian, mas que de *molts majors los ne atorgarie*. Apres empero moltes rahons, ell jura amplament com los altres Reys hauian acostumat jurar.

Ab lo Rey entraren en Bar^{na} alguns caualls e homens donor e de baxa condicio, castellans, grans lladres, qui volents viure en aquella ciutat a la castellana, no rebujauen entrar per los obrados dels menestrals e per les botigues dels mercades, e fingintse que volien comprar, assejauen de

robar quant podien; e altres qui, ab molt ultratje, quant auien mercadeyada qualque cosa, no volents encara prometien lo preu que lo venedor ne volie, sesforçauen de portarsen la roba sens pagar, qui era cosa en aquella ciutat no solament no usitada, mas impracticable; e per causa de aquestos intollerables actes se seguiren per la ciutat inconuenients bregues e rancors e moltes coltellades que los pobles de la ciutat pegauen a aquells lladres, no volents ne permetents se robar, deffent-sants llurs robes; la qual cosa com venie a notitia del Rey, era a ell molt injusta; hauent a molt greu com li tocauen los castellans qui ab ell eran entrats, quasi reputat allo a no permesa audacia e rebellio, de que lo Rey romas en molt mala contentatio dels de Bar^{na}.

Lo papa Benet, per causa de lo scisma qui era en la Isglesia, se aparta en la vila de Perpinya e mes a dins lo castell; estant alli lo Concili de Constansa treballant en metre unio en la Isglesia, treballa que lo Emperador de Alamanya vingues en Perpinya, per parlar ab lo Papa ensemps ab embaxada del Rey de França e ab molts grans duchs e comptes e senyors en companyia del emperador, scriuiren al Rey que ell tambe volgues esser en Perpinya, e que ab lo emperador volgues manejar de metre en unitat la Isglesia. De fet lo Rey ana a Perpinya ab lo Infant don Alfonso, son fill, e ab molts de sos nobles e barons; e arribat ell alli vingue l' emperador, en companyia del qual vingue lo compte d' Armanyach e lo compte de Foix e molts altres grans barons de França, en tant ques dix que nuncha se era vista en Spanya, en qualseuol ciutat ne vila, esser ajustada tanta ne tan alta noblesa.

Essent en Perpinya aquesta tan gran frequentia de nobilitat, los castellans qui eran alli entrats ab lo Rey, axi com a homens indomits faheren una gran resistencia contra hu qui era de Perallos qui era Governador de Rossello, volent lo matar; y lo poble de Perpinya enfastijat de la practica dels castellans qui tots jorns los robauen, vehent la resistencia feta contra llur governador, lanças sobre los castellans e enclouen los dins una casa hon posava lo bisbe de Calahorra qui era aqui ab lo Rey; e vehent que nols podien auer, meten foch en la

casa, e aqui de fet, que res noy abasta, tots quants eran en la casa cremaren. Lo Emperador sentint lo aualot ha gran por que lo Papa no li hagues fet llançar demunt qualque aualot; veritat es que de continent fo auisat per los Consols de Perp.^a que no duptas de res. Auisat lo Rey del cas e veritat del mouiment del poble, no vulgue ixit de la sua posada; veritat es quey isque lo don Alfonso son fill primogenit, pero no basta en fer cessar lo cremament, de que lo Rey stigues molt barres a pits e enconrat; e la audacia de aquells castellans se amolli e algun tant se refrena.

Asso seguit, lo Emperador e lo Papa per algunes veguades parlauen e nunca pogueren entrar en concordia alguna, car lo Emperador volie que lo Papa se despullas de sa voluntat, e metes tot aquell negoci soltament en poder del Concili, e lo Papa nou volgue fer. Vehent lo Emperador que lo Papa nol volie condecendre, ab tots aquells nobles e grans barons qui ab ell eran, prega e exorta lo Rey que pus lo Papa nos volie calar a concordia, que per causa de la unitat de la Isglesia e religio Cristiana, ell volgues acomiadar lo Papa e llençarlo de ses terres e Regnes e li degues leuar la obedientia. De fet lo Rey promes al Emperador fer ho: e axi lo Emperador sen ana romput ab lo Papa e de acordi ab lo Rey.

De continent que lo Emperador fou fora de Perpinya, lo Rey trames son primogenit al Papa qui estaue dins lo castell de Perpinya, e per aquell feuli dir com lo Rey son pare per lo ben auenir e unitat de la Religió Christiana e de la Isglesia, lo acomiadaue e li leuaue la obedientia, e no volia que de aqui auant ell estigues en lo castell de Perpinya ne encara en alguna part dins ses terres e Regnes.

Lo Papa de continent oyda aquesta embaxada, aqui present lo primogenit, fcriui en un tros de paper lo seguent:

«Ex nihilo feci te, et pro mutua mercede solum me dereliquisti in deserto; dies tui erunt pauci et vita tua abbreviabitur. Illegitimaque tua progenies in nephario coytu incestu non regnabit usque ad quartam generationem.»

E per resposta dona al primogenit aquell paper ben clos y sagellat, lo qual volgues donar al Rey son pare. E fet asso, lo papa se isque del Castell de Perpinya y mes se en la mar ab dues galeres que tenie á Copliure, e de aqui se mes en lo

Castell de Paníscola, en lo qual stigue per molt temps e allí morí ab títol de Papa.

Vista per lo Rey la cedula e la resposta que lo Papa li trames, congoxantsen molt, aquella hora matexa li trames per un Caualler una resposta molt breu del tenor següent:

«Cum nequiuiesses, tu non fecisti me. Sed pro clara justitia mea Superiorum benignitate mihi prebita quibus obnoxius me esse fateor, tibi autem minime, in sublimi statu in quo sum posuit me; verum si quid forte in hac re asseris te egisse, non propter me, sed propter te ipsum, quippe qui profugus et ab universali ecclesia in ullo loco alicubi preterquam in me et terris meis nullum reffugium nullumque receptaculum in quo te absconderes et servares habere potueras, ex quo execrabilis blasfemia tua mendacio plena ut prope diem super te cadat et in caput tuum revertatur, et dignum quidem et necesse est. Torra morell.»

Sino que vull squiuar tant com en mi es prolixitat, aci me aturare e volguere dir quant es reprouada cosa e a Deu desplascent, ne per fauor de qualseuol persona, ne per odi algu, ne per qualseuol interes propi, res contra Deu, contra justitia e contra sa conscientia, com euidentment faheren en lo occorrent negóci aquest papa e los ciutadans de Bar^{na}. a instantia tracte e per causa e mija dels quals, aquest Comte de Urgell e la sua gran e excellent Casa foren anichilats e exterminats.

Lo Rey ab la gran malenchonía ques dona de sobre mencionat cremament fet dels castellans, e ab la malenchonía que ague del que lo papa li scriui e presumi scriure, stant en son consell e força, e ja que era estat tochat de certa malaltia, pres en distrasi e enmalaltise; e axi malalt dellibera tornar sen en Bar^{na}. Apres alguns dies que fou en Bar^{na}, a ell fou donat sentiment que de la carn morta ques comprava a obs de son palau e casa, ell pagaua dret e impositio; e reputant ell á cosa molt greu, feu se venir lo comprador de son palau, e dixli que ell sables ab lo carnisser de qui compraue, quina peyta se pagaue de la carn que ell compraue a obs del Rey. Lo comprador sen va al carnisser e dixli lo que lo Rey li auia manat sables; lo carnisser li dix que lo Rey e los Caua-

lles e tots los Ciutadans e habitants en Bar^{na}, exceptats los Capellans, pagauen de quiscuna liura de carn que comprauen III. dines. Sabut aço, lo comprador sen torne e diu aço al Rey. Lo Rey mane al comprador que daqui auant tal dret nos pagas, e que pagas com los Capellans pagauen, fahent raho que lo Rey no es obligat ne deu pagar peyta; e de fet lo comprador desengana lo carnicer, dientli que daqui auant ell no pagaria impositio. Lo carnicer als Conselles, e los Conselles diuen al carnicer que ell no li liure la carn sino en la manera acostumada, car ells no lin farien ninguna smena de aço. Per dies següents sorti entre lo comprador e lo carnicer greu contentio; de que los conselles delliberaren anar al Rey e metreli ho en raho; axi que quant foren deuant ell, ells ab la mes humilitat pogueren, li exposaren lo següent:

«Senyor molt excellent; entes auriem com lo comprador vostre se esforce fer una molt gran e incomportable nouitat als priuilegis e a la libertat de aquesta ciutat, en la qual sta e penja tot lo seu credit e stat; ço es, que contra lo costum tostemps usitat e praticat, sen vol aportar del carnicer la carn que compre, sens pagar dret de impositio, qui es cosa que nunque los vostres antecessos, de gloriosa recordatio, no han volgut fer, hauent sguart al gran interes de aquesta ciutat, la qual ells com á altre llur mare cordialment amauen e venerauen e en lo que podien la affauorien, la endressauen e la augmentauen. Supplicam vos pertant, Senyor molt excellent, sia de vostre merexer li placia manar al comprador que ell no fassa tal nouitat, mes que fassa es regesque, segons los passats se son regits; la qual cosa esta ciutat ho reputara a molta merçe.» Oyda per lo Rey la preescrita supplicatio, feu als Conselles aqui de continent tal resposta:

«Conçelles, jo no crech que en part del mon sie introduyt ne supportat que los Reys e Senyos sien peyteros ni tributaris de llurs vassalls; ne es cosa que Deu ne justitia vullen ne comporten, ne crech jo que mos predecessos a tals coses se sien nes puxen esser obligats. Empero sera aixi; feu me vosaltres fe e mostre de vostres priuilegis, e si sera cas que mos passats ab aquells a pagar peytos e tributs expressament se son obligats, jo fare tot lo que mon consell per justitia conexera sie tingut; si cas seria empero que mos passats a tal

cosa nos sien expressament obligats, ajau a cert que jo no mi obligare, ne per quant es en lo mon, ne vulla Deu que jo rete ne fassa la corona Rey al sos vassalls tributaria; car jo men tindrie per lo mes confus home del mon.»

Haguda del Rey esta resposta, reputant aquella los concesses per bona e justificada, de continent agenollants se, besaren li la ma, haventli a merce la resposta que feta los auia, dients li que de aquella ells farían relatio al consell e que lo consell farie lo que ell demanave. Feta per los conselles la relatio al Consell, de continent lo Consell feu comissio al scriva de la casa e al sindich que los priuilegis fossen sercats, e vists he regoneguts per los aduocats, ab mijsa de copia feporant fossen amostrats al Rey.

Trobats e vists los priuilegis, fou veritat que ab aquells era atorgat que los conselles e consell poguessen imposar impositio e drets, empero ab aquells nos mostraue que expressament lo Rey se obligas a pagar aquelles, ne que sobre lo Rey ells lo poguessen imposar. Sobre asso fou altercat en lo Consell; fo deliberat que per res los priuilegis no fossen axi ex abrupto mostrats, ne exhibits; mas que per los conselles, per part del Consell, fos respost al Rey en la forma següent:

«Senyor molt excellent: lo Consell de aquesta Ciutat, entesa per ells la resposta que vostra altesa laltre dia a nosaltres, sobre lo fet de la impositio de la carn, han pensat que aquesta feyna es proceyda per consell de qualche mal home de aquesta Ciutat qui treballa metre diferencia entre la excellentia vostra e la Ciutat; de la qual cosa, vostra magestat se deuria molt apartar e tals homens fortment castigar; e es veritat, Senyor, que ab molta diligentia los priuilegis se son sercats per certs homens a qui lo Consell ne ha donat carrech; pero per quant a molts temps que lo archiu en lo qual estan no se es ubert, e per la multiplicatio dels priuilegis e altres cartes qui dins aquells son, axi facilment nos poden trobar, es axí, Senyor molt virtuos, lo Consell se marauella molt de que la excellentia vostra preten e vol innouar contra la libertat e us y costum de aquesta ciutat de dos cents anys ensa e ultra inconcussament obseruat; lo qual us e costum axi continuat e del qual aquesta ciutat es en possessio pacifica e centenaria e prescrita, en tal manera que nos pot in-

terrompre ne aquesta ciutat non pot esser priuada, ne tampoch vol ne es de intentio la Ciutat que juristas ne altres homens li interpreten sos priuilegis, ne sos usos, usances e costums axi antiquats, los quals per vostra altesa son stats jurats e confirmats e tenen força de lley inuiolable, la qual aquesta Ciutat ab totes ses forces e poder ha deliberat defendre e mantenir. Supplique perço aquesta Ciutat a la vostra molt alta excellentia li placia viure e praticar les coses com los passats vostres, de gloriosa recordatio, fins aci ab molta probitat an viscut e volgut praticar, e asso reputaran a molta gratia e merçe.»

Lo Rey, oyda la supplicatio e resposta feta per los concelles, comença fortment arronçar lo nas e metre lo peu en lo strep; e diu als conselles que, com ells sabien, ell era entrat nouament en lo Regne e era vingut de nou en la terra, e que del tot ignoraue e hauia molta causa de ignorar lo que ells pretenien; e per quant allo tocaue a tant e tant gran interes de sa corona, que ell no curaue de llurs paraules; car llurs paraules e ascercions no bastauen a fer tributaria la corona Rey al ne pensaue que qualseuol pocessio, encara que fos de mil anys, en tal cosa los pogues aprofitar ne prescriptio alguna pogues a ell noure, com lo Rey, e per dret natural e per dret positiu, sie franch de tal cosa; car ne a ells era licit imposar tals drets ni tributs sens concessio Rey al; e que pus ab concessio Rey al ells ho aiuen hauer, ne deuien presumir de sotsmetre aquell de qui per gratia ho hauien, a tal tribut.

Los Conselles, sentint lo enfortiment del Rey, cogitants que allo era talment confondre lo stat llur e de la ciutat, fahents compte que si lo Rey se volgues scapolar de allo, tantost sen volguera scapolar tot lo bras militar, molt forment digueren al Rey com lo Consell, per lo tan gran interes de aquella Ciutat, postposades qualseuol rahons, hauia deliberat deffendre sa llibertat e sos antigats drets en tota manera que a la ciutat fos licit e possible de deffendre, ab mija de sos ciutadans e ab tota llur potentia. Lo Rey que molt entene aquesta resposta, molt bravament los dix, que ell crehie que en sos Regnes, tanta e mes era la potentia del Rey com la llur e que ell los mostraria quina potentia era de Rey.

Los Conselles vehent que lo Rey se congoxaue molt de llur resposta, lo mils pogueren, se apartaren del Rey e tornaren-sen del tot romputs ab ell; e fan relatio al Consell qui per aquella causa fo expressament diputat; e per lo Consell, vist lo rompiment, fa son gran enfortiment e proueheix que los carnigiers no donassen carn al comprador del Rey, sens pagar lo dret de la impositio; e axis feu de fet.

Lo Rey vehent que lo Consell volie fer de fet, e ab tot que lo Rey ab aquestes malenchonies se enfebraue e senmaleltia e gehie en lo lit, delibera axi mateix fer de fet, e ab alguns intrinsechs seus familiars acorda que ell se fahes venir los consellers en lo palau, cerca lo mig del dia, e quels fahes entrar sols en un retret e quels negas; e que pus ell los agues negats, que los altres del Consell e tota la Ciutat starian plans e que ell dominaria absolutament, no solament aquella Ciutat mes tota Cathalunya e tots sos regnes. E de fet, per complir aquest acort, ell fa tots los preparatoris que conegue ell ser necessaris.

Los Conselles e Consell hagueren sentiment de aquest negoci, e per semblant fan llurs grans preparatoris per cessar tal inconuenient; e no solament per ferlo cessar, mes encara, si lo cas era, per poderlo reuindicar en tal forma que de aquell acte, lo qual se esperaue esser molt brau e cruel, se parlas per tot lo mon. E primerament lo Consell, ab molt gran secret, eligi, feu e crea V sinquenes de Concellers qui ab llurs insignies acostumades, stiguessen promptes, axi que morts los huns, de continent, ab molta virtut e audacia, isquessen los altres. E mes agueren tots los Caps dels officis, ab los quals prouehiren que tots se metessen en orde e stiguessen promptes ab llurs armes; e que de continent oyssen fer cert senyal ab lo seny de les hores, que tots se lleuassen en un aurt e que matassen quants fossen de la Cort del Rey, exceptada tant solament la sua persona.

Lo Rey, no crehent que los Conselles haguessen sentiment del seu acort, delibera, no reduptantse del preparatori que los Conselles e Consell auien fet, stant en sa delliberatio, e treballaue, com mes cautament podie, en executar aquella e deduhirla a sa voluntat.

En aquesta tanta tribulatio, En Bernat de Cabrera era en

la ciutat de Barcelona, e per qualque via o mija, ell ague sentiment del preparatori que Barcelona feya, e ignorant la empresa que lo Rey volie executar; e delibera anar á vesitar lo Rey que jahie malalt, per veure se ab lo Rey poguere res sentir; e quant fo deuant lo Rey, apres algunes rahons, ell demana al Rey licentia, dihentli que molts cuytades feynes sues, ell sen auia de anar. Lo Rey diu an Bernat de Cabrera que ell no volie sen anas, sens ell agues complida certa empresa que auia delliberada fer. Lo Bernat de Cabrera, fahent lo ignorant, diu al Rey, que era lo que volia fer. Lo Rey lauors, strenyent de gran secret lo Bernat de Cabrera, li dix: «En Bernat de Cabrera, vos no ignorau la superbia dels Regidors de aquesta Ciutat, car ells no conexen Deu ne lo Rey ne senyor algu, abans contra tota justitia e de fet an feta, e de fet fan ab mi e la Corona Real tributaris, fahentme pagar impositio, com si jo era un altre del poble, no volents me amostar llurs priuilegis, sino que alleguen possessio e no an rebujat de dirme que llur Consell a delliberat, ab quanta potentia pora, deffendreho; de que jo he pensat experimentar quala es major potentia, o la del Rey o la llur, e deliberat dema certa hora fer venir açi los Consellers, e negarlos tots sinch e posarlos á la plassa e mostrarlos quina es la potentia del Rey.» Lo Bernat de Cabrera, oyda la delliberatio e voluntat del Rey, de continent, mostrantse molt tribulat e atterrit de la empresa que volie executar, li dix:

«Senyor molt excellent; admirat stich qual es aquell qui tal consell presumeix donar a vostra senyoria, e com sie cosa qui reporta gran perill e scandal irreparable e a vostra persona e a tota la Cort vostra, nom par a mi sie consell temptar tal acte dins aquesta Ciutat tan gran y tant populosa com es, majorment aquest poble qui es en tanta unitat e amor ab los regidors e majors, que ells los amen els temen e honren mes que a Deu ne a vos; e serie molt facil si tanta nouitat contra ells sentien ques lleuassen e contra la Cort e contra vos, e quem dupte nou degollassen tot, del gran al poch, la persona vostra exceptada; e axi, Senyor molt excellent, placie á la vostra excellent Senyoria sobreseure a tal acte, e si era cas persistir vulle en aquell, quem done licentia de anarmen; car per quant es en lo mon, no mich volria trobar, car se no cam-

parie de mort, e ausades, Senyor, preneu aquest consell den Cabrera, car a mi nom desplauria que ells fossen castigats e applanats, mas no en tal manera.» E aci foren qui digueren que lo Cabrera obri algun tant al Rey del que auia sentit en la empresa feta per los Conselles.

Lo Rey qui ja staua distrasiat e malalt, que no exie dies auia de la cambra, mogut de la gran colera, com ell no podie complir son concepte, recrua molt en la malaltia e enfebreix-se en tal manera e tan fort que los Conselles hagueren sentiment que son fet era molt perillos; e certa jornada, visitantlo los Conselles, ell los dix que ell se trobaue molt mal en aquella ciutat, e que ell auia pensat anarsen per una temporada deuers Arago, per veure si poria millorar; e de fet ho dix als metges. Los metges. auent notitia que lo Rey no era en estat ne valitat que ell se pogues metre en camí, diguerenli que per res sa altesa no temptas moures, car ell no era per metres en camí; e que si ell se metia en camí, lo seu fet era molt perillos. Lo Rey los respon que ell se faria fer una litera e ques faria portar a bastaxos, e que en tota manera ell se volia ixi de Barcelona y tornarse deuers Arago, que alla ell goriria. Los metges vehent la sua voluntat e perill, de continen anaren als consellers dientlos com lo Rey sen volia anar fora la Ciutat, e que ells conexien e hauien a cert que si ell se metie en camí, la sua vida no podia esser llarga; e que ells lon anassen desenganar. Los Consellers anaren a ell supplicants lo nos volgues moure, e desenganants lo juxta lo que auian agut dels metges. E lo Rey estigue en son propòsit, que molts poch dies apres ell se feu metre en una molt bella litera, e a bastaxos ell se feu trer de la ciutat. Los Consellers, tots a peu, foren á la porta del palau ab dos nottaris e ab dos ho tres metges; e aqui ab molta humilitat stants li agenollats devant, lo supplicaren li plagues sobreseure en sa partida, protestants aqui com ells no li ho aconsellauen niu volien ney consentien; fahents ne lleuar cartes, assi que per auant nols pogues esser impingit. Lo Rey no cura sino de proseguir sa anada. Los Consellers a peu, com dit es, stants en terra de la litera que los bastaxos aportauen, de lloch en lloch supplicants e protestants, com dit es, lo acompanyaren fins al Coll de la Creu fora lo portal de Sant An-

thoni, e aqui ells lo jaquiren e sen tornaren. Foren qui digueren que quant ell fou en lo pus alt del collet de hont se mira molt Barcelona, ell mana quel girassen deuers la Ciutat; e de alli ell la mira, e mirantla manessantli ab la ma dix: Barcelona, Barcelona, jot castigare. E dit aço, ell feu tirar son cami e sen ana fins a Igolada.

Quant fo en Igolada, lo mal e la febra lo reprengue tant fort que ell no pogue passar pus avant. E aqui dins breus dies mori (*). Mort lo Rey, de continent lo primogenit Don Alfonso qui era aqui ab lo pare, delibera que faria, e pensa enfortirse ab los consellers de Barcelona; e scriuielos com lo Rey son pare era mort, e per quant ell era joue, ell auia pensat cerca lo funerari no fer res sens mija de llur consell, e que perço ell los pregaue els encarregaue que dos dells deguessen venir a ell en Igolada; car ell no mourie de aqui ni procehirie en res fins ells hi fossen e sens llur consell.

Sabuda la mort del Rey e la voluntat del primogenit, de continent dos dels consellers, segons ell auia scrit, y anaren; e alli ab llur consell, lo novell Rey dona compliment al funerari de son pare, e entra dins Barcelona e jura e fo acceptat, com se pertany a novell Rey. *En la scriptura amotra faltar alguns fulls (**).*

.....
al Compte; e lo Compte fou molt content e de fet lo Compte se vesti una cota negra quasi rastrant que tenia e posas al cap una carmenyola negra ja molt usada e pel rasa que tenia; e axi tot dessenyat lo Compte se posa, ab una gran barba que portava rossa e quasi mesclada, en una sala del castell en la qual lo Carla posa dos banchs, no curant daltre; e axi los cauallers entraren ab lo Rey no fahent alguna mentio del Rey, e quiscu dells, axi lo Rey com los altres, li faheren reverentia, e ell molta a ells, e ab molt gran humilitat, e saludats ensempe, en lo un banch se assegue lo Compte ab tres ho quatre dels cauallers, e en laltre lo Rey ab la resta dels cauallers

(*) En lo MS. hi há una nota marginal de má molt posterior que diu: *als 2 de Abril 1416.*

(**) Lo que va de cursiu está en lo MS. seguit ab lo text y de lletra del mateix copista.

e lo Catla ab ells, e posarense en tal forma que lo Rey statue quasi cara per cara al devant del Compte. Abans empero que lo Rey muntas, ells parlas mossen Corella qui era molt eloquent e bell parlar; e de fet vehent e mirantse lo Rey e los cauallers la persona, la grandesa e la fas axi barbuda del Compte, e la autoritat e magestat que de aquella exie e de si mostraue, quasi admirats, lo mossen Corella, juxta la ordinatio del Rey, comensa a parlar e dir al Comte:

«Senyor Comte, nosaltres per certs negocis hauiem a venir aci en Ciutat de Xativa e per quant sabiem vostra vinguda, recordantnos de la senyoria vostra, hauem aguda licentia del balle general de Valencia, poguessem aci vesitar vostra persona e parlar e comunichar ab ella; e per quant nosaltres som cauallers de la casa del Rey, som aci per saber de vos, si la senyoria vostra, per esser presoner, ha lo degut, ne si sera alguna cosa que nosaltres per aquella honestament poguessem fer, nosaltres som promptes, heus tenim per dit del Senyor Rey haver tot lo degut, exceptada la libertat; car de aquella, per lo present, sens expressa licencia del Sor Rey, a nosaltres no seria licit parlarne, ne crehem nosaltres hi fossem bastants. Veritat es, Senyor, quens dolem molt del cas vostre, heus planyem molt e molt del vostre infortuni; hens done de parer que lo vostre fet se perde per deffalliment de animo e per causa de dolent maneix.» E asso dix lo dit mossen Corella astretament, ab voluntat del Rey, per veure lo Compte com exirie. Dit asso ab moltes altres paraules e rahons per mossen Corella, lo Compte abans li respone, li demana ell com auia nom e qui era, com ell no tingues notitia dells; e ell respos que mossen Corella Caualler de Valencia. E apres lo Compte demana a quiscu dells llur nom, e quascu lo li dix. E lo Rey se depengue esser un caualler castella de la casa del Rey. Sabuts los noms de quascu, lo Compte rete moltes merces e graties als cauallers de llur noble visita, e respone al mossen Corella en affecte seguent:

«Mossen Corella, molt es a mi de agrayr a vosaltres vos vullau dolre heus dolgau del meu infortuni; pero, per quant a molt que en lo mon tals cassos son seguits, Deu sap lo perque, molts dies ha que en mi mateix ne visch aconortat; e pens he he affirm que si la justitia fos estada per mi, que Deu

no lam aguera toltà nem aguera prostrat com som; e se certament que si la Providencia de Deu qui sap e coneix totes les coses, agues sabut e conegut que jo fos bo e util en esser Rey e en regir e gouernar lo regne e la cosa publica, que nostre senyor Deu nol me aguera lleuat; e crech e presumesch que certament nostre Sor Deu provehi al mes util per lo Regne e per la cosa publica de aquell; de mi es estat y sera lo que a Ell a plagut e plaura: tot sia remes a la sua voluntat. En lo que dieu si per esser presoner, he lo degut; vos dich que des que so en aquest Castell, per gratia de nostre senyor Deu e a molta gratia e merçe del senyor Rey, jo estich be e so ben tractat e a mi nom fall res. Veritat es que en Castella, mes culpes e mos peccats exigents, jo fuy molt bravament e molt mes per lo Catla de aquella força tractat e manejat: Deu ne sie lohat de tot. E perque vosaltres sou cauallers e frares meus, nom vull oblidar de dirvos un cas qui mi contingui. Per quant jo staue tostemps, nit y dia, engrillonat dins una torra fosca e subterranea que nunca viu claror alguna, e estaue en aquella sempre tot sols, perdi del tot lo esme del dia e de la nit e del temps, que nom sabi ahont me era, ne quem fahie, fins a perdre lo enteniment; e de fet, certa jornada jo demani a un joue, quim donaue a menjar com si fos un ca, quina hora ne quin dia e mes e temps era; e lo joue dixmo; e partit de mi lo joue diu al catla com jo li auia demanada tal cosa, e com ell lam auia dita. Lo catla, com un ca rabios, entra dins la tanague hon jo estaue, e ab molta furor demanam jo perque ho hauia demanat al joue quina hora ne quin dia e temps era; ne quem anaue a mi saber jo tal cosa, car a un presoner tal com jo qui era alli sens speranza de exirne, no era licit demanar ne saber tal cosa. En tant que ab la sua furor ell me impropere em maneja en tal manera que no fora licit axi manejar un infell barbarus e esclau; en tant que aquell gran impropere nom pot exir del enteniment, ne lo confessor nunca a bastat que jo li perdonas, ab quantes persuasions sobre asso me ha fetes, ne lo meu cor ne la mia boca nunca an pogut dir, que Deu lay perdo. Ab tot que de bon cor e de bona voluntat jo perdo e aja perdonat a tots aquells qui son stats causa de ma destructio e de ma preso remetent ho tot a nostre senyor Deu; pero de aquell jo

e quant ach esplegat ana a sa casa; e pensant que tot laur hi fos ajustat e troba que cascun daquells homens lagueren aportat á lurs cases, e axi non ach sino lafayn e el treball del cauar per ço com nol guardaua nel percuraua be.

Diu el sabi: el saber no ha compliment tro que hom lo met en obra. Item dix: (*f. 87 c. 1*) lo saui çerca el saber per ço que sen profit ell, e si nol met en obra, non complex son enteniment.

Demanaren a alexandre ¿per que honres mes ton mestre, que ton pare? Per ço, dix, com mon pare es en vida finable, e mon mestre es en vida durable.

Seyn es pus noble que negun honrament.

Seyn es trobar ueritat de la cosa ab pensament, e saber ço que es per ço que ha estat.

La major pobrea es de seyn.

Tota cosa que (es) molta necia es mercat, saluat (*saluat*) de seyn que on mes nes, es pus car.

Aquell ha seyn qui rete sa lengua, e neci qui no conex sa ualor.

Qui ha seyn per ço conex e sab los vicis cuberts, qui son en ell, e no ha goig de ço que part de ses bones obres.

No ha nom asenat çell qui conex be e mal; mas çell qui sab conexer de dos mals lo menor.

Qui ha seyn es pregat dauer bon nodriment, e qui es neci fig (*fuig*) ne.

Amich uer dom es son seyn, e son enemich oradura.

(*f. 87 retro c. 2*) A la paraula conex hom la ualor del seyn, axi com hom conex per lo missatge la ualor de çell quil tra-met, e per lo present el seyn de çell quil presenta.

Qui es pagat de si matex mostra que ha poch seyn.

Seyn ha major obs saber e bon nodriment, quel cors men-jar ne beure.

Qui seguex son seyn e sa voluntat penit se.

Seyn es bon castigador e bon guardador.

Seyn es lum quet mostra ço que es çelat, e balança quet dona ton dret.

Qui no ha seyn no es senyor de sa ira.

Dix lo saui: fort es bo que hom conega sa ualor, e son saber, e son seyn.

Mas ual maluolença de seirat (*senat*), que ben uolença de neci.

Qui ha seyn coue que aia nom home, e qui hes freturos no coue que aia, leuat nom de la figura.

Qui ha seyn no vesita çells qui senugen dell, ne conta noues a qui nol escolta.

Diu lo saui: seyn es donat de deu; bon nodriment guanya lom, e vs ha poder sobre tota res.

La parcio que es partida a la gent del segle (*f. 88 c. 1*) es en dues maneres, guardador e guarda(n)t: el guarda(n)t, lauer; el guardador es nouell, lo seyn.

Diu lo saui: qui ha seyn conortas, qui ha treball, per dues rahons: la una per dol que ha de ço que ha perdut, laltra per reguart de perdre ço que li es romas.

Quant es complit lo seyn minues les paraules.

Diu lo saui: en hom ha iiij complecions: seyn, e nicea, e simplea, e uolentat; e lo seyn es contrari de la nicea, e la nicea contrari del Rey, e la simplea contrari de la uolentat, e la uolentat contrari de la simplea, e hom es senyor sobre tot. Qui fa mal es ne punit.

Diu lo saui: en pus auol estament es qui es freturos de seyn, que qui es freturos dauer.

Diu el saui: qui repta al neci perque no ha seyn es axi com qui repta al orp perque no veu.

Vs es natura quinta.

Tota cosa que sia molta es enemich de la natura.

Un menjar ne ueda molts.

Aleuga ton menjar seras segur de (*f. 88 c. 2*) malaltia.

Qui cominalment uol usar no ha obs a sagnar.

Qui ha seyn jaquex ço que ama, per que no haia obs a pendre ço que no ama.

Malaltia es uellea accidental, e uellea malaltia natural.

Axi es la medecina al cors com lo sabo al drap, quel escu-
ra, mes afinal.

Ço que menugues menys de talent, menuga tu.

Qui menga menys de talent es forçat de jaquir ço de que auria talent.

Menjar poch de ço que fa afayn ual mes que menjar molt de ço que es profitos.

Honra lo metge ans que sies malalt; vs(a) a pendra tota re.
No sies curos de nulla cosa que uulles, que no es bo ater-
menament ans de sahonament.

Qui te çelat son vici del metge es longa sa malaltia.

Aquest segle e laltre son axi com un hom que ha dos mu-
llers, que si te pagada .j., ayras laltra.

(f. 88 retro c. 1) El segle es axi com cell qui dorm e somia
ço que uol e no uol, e despertat.

Pren aquest segle per dita (*dida*) e laltre per mare.

Tot hom diu mal daquest segle, e negun nol uol jaquir.

El segle es pont; passats ne, mes noy poblets.

Qui esta en est segle es axi com hoste, e ço que ha es pres-
tech, e loste el presteche deu esser retut.

Aquest segle guanya hom ab auer e laltre ab bones obres.

Dix un saui: mon fill viu aquest segle, e guanyar los as
amdos.

Lo temps castiga aquells qui romanen ab çells qui sen van.

Dix lo saui: axi com ha finat lo segle á tos antecessors,
afinara a tu: e axi com los ha enguanats, axi enguanara a tu.

El segle menysprea çells qui solia honrar, e la terra menu-
ga a çells á qui donaua á menjar,

Lo segle es casa de temps sabut, que tramet hom a casa
durable.

Cell qui compra ab ço ques pert sen ua, e ço que roman e
dura, es bon mercader a sa anima e bon esguart á son cors.

No ha posança cell qui jaquex aquest segle tro que nos
prea que sia tot de sos enemichs.

(f. 88 retro c. 2) El segle es axi com serp, que es blana de
tast, e auciu ab lo fiblo.

Qui es abandonat al segle de ço que uol, donal de ço que
no uol.

Hom guanya aquest segle ab amichs e laltre ab ses obres.

Com es lo cors malalt e ple dums nol te profit menjar ne
beure; axi el cors que ama aquest segle es posança al anima
e al cors. Item dix: aquest segle fa greuge als bons e plaer
als auols, e son axi com laucell, que çell que mils canta te
hom pres en la gabia. Item dix: el segle exalça els auols e
aclina els bons, axi com la balança que alça al poch e aclina
al molt.

Item el segle es cargre dels creents e paradís dels menys creents.

Demanaren al saui ¿qual es aquell qui conex aquest segle? Dix: que aquell que no ha bon saber de benança, ne ansia de treball. Item li demaren ¿que es aço que mils sembla .j. altre?

Dix: ço que roman al segle ab ço que es passat. Item demanaren al saui ¿que es el temps? Dix: iij dies: hir es mestre castigador e (*ha*) jaquit en tu son saber; huy es companyo de qui as gran desig de uester e estar ab ell, e ell es cuytos de partir se de tu; dema es estrany, no sabs si seras de sa companya o no.

Diu lo saui: si no fossen los honrats, (*f. 89 c. 1*) despoblar sia lo segle.

Demanaren a .j. saui ¿que es aço de que deu esser curos de fer? Dix: guanyar per altre segle, axi com dema degues morir, e guanyar per aquest, axi com si tots temps degues viure.

Fe be per costuma e mal per obs.

Qui fa be o mal, en si matex comença.

Be encerta cell quil tayn, axi com fa laygua lo loch bax.

Dix lo saui: mon fill, digues que ment çell qui diu que mal ab mal samorta, e si ho uols prouar, que faça .ij. fochs, uejes si amorta lo hu al altre, axi com fa laygua lo foch.

Dix lo saui: fes be, si uols que ten façen.

Qui no ha poder de fer be, jaquesca de mal e fara be.

Qui pensa en be, coue que obre, e qui pensa en mal coue que sen jaquesca.

No ajes major uolença de fer mal, que de fer be.

Diu el saui: fe aquell be que pusques, si be es poch, que ja non faries molt si ell poch no uols fer.

No es proua qui es be faent, mes proua es jaquir ço de mal.

Mal, que no ha durada, ual mes que be, que. no ha durada.

Diu el saui: fort me marauell de cell (*f. 89 c. 2*) de qui dien be, e no es en ell com se alegre, e de cell de qui dien mal e es euol(*auol*) com sen jrey(x).

Demanaren al saui ¿qual es aquella cosa de que hom ha major saber? Dix: fer be a parens.

Dix lo saui: qui consella be, tant ual com çell quil fa.

Humilitat crex ualor.

Esser humil auent ualor es major ualor, que nenguna ualor.
Qui no es humil en si, no es honrat per ala gent.

El bo ques crex donrament es humil, e el vil ab honrament es auol.

Sia ta cara humil e ta paraula simpla e sera(s) amat per la gent, pus que sils donaues aur ne argent.

Mes ual aur e neci humil, que franch e saui altiu.

Dien que vn hom desondraua .j. saui e anauel seguent desondrant tro a sa casa.

Dix el saui humil: si ta res romas, que ages a dir, di ho e ueten, e not trob negun de nostres foylls, sino auries ço quet sera greu.

Aquell es bo, que es humil ab honrament e perdona auent poder.

Cell perdona qui ha poder de uengar: perdona en aquell quis tarda derrar, es cuyta de penedre.

Hobeyx prechs de çell quit demana perdo.

(f. 89 *retro c. 1*) Qui atorgua errada es raho que li sia perdonada.

El bon saber del perdonar ual mes que bon saber del uenjar.

Dien que vn Rey manaua ouciure gran companya de catius, e dix .j. dells: senyor, nos hauem fet gran mal, que erram ¿quin be faras tu en perdonar? Dix lo Rey: noy ha negun tan bo com aquest, e mana que nol ouccissen.

Humilment ue damunt (t)erra, que dauayl na de pus altius.

Altiiuesch fa auorrir çell qui la (*la ha*).

Qui es pau de si matex, son molts çells qui son despargats.

Aquell es ergullos e no uol parlar, diu hom: parlats, que deu parla a muysen.

Tota vergonya es bona.

Tot hom deu hauer vergonya de la gent e no de si matex; conex que poch ual major vergonya, acell qui es bo, de cels quil loen, que no, acell qui es auol, de cels quil repten.

Sino fos la vergonya auciuiren les gens.

Diu el saui: fort es bona vergonya e especialment fombres.

No faces que ajes vergonya en descubert.

En qui es poca sa ueritat son pochs sos amichs.

(f. 89 r.º c. 2) Qui es tengut per verdader creu hom ses mon-
çonegues.

La veritat es balança de deu qui na per dretura, e la mon-
çonegua es mesura del diable que fa per falsia.

La pus amarga cosa que sia al mon es verita(t), e negun
no la pot soferir sino çell qui conex sa ualor (*diu lo text*:
saluador).

De tot hom fa bon hoyr veritat leuat del juglar.

Qui uol dir e diu, no jaquex amich.

No diu ueritat sino fadri e horat; de veritat se rex hom.

Qui parla massa, no es segur derrades.

Sino est saui bon parlar, sies escoltador callant.

Dix lo saui: la ualor que hom ha sobre los altres es lo par-
lar e lentendre, e si calla e no enten es bestia.

La paraula forada ço que no foradaria la lengua.

Tot hom del fruyt de sa lengua menuga.

Diu lo saui: no digues paraula que puyes aies a dir: deu
uolgues que (*no*) ho hagues dit.

Qui diu de negu ço que li es greu dien dell ço que no sa-
ben.

Diu lo saui: la lengua es pocha de (f. 90 c. 1) tayl e fa
gran tayl. Item dix: de tota nafra guarex hom leuat de cella
que fa la lengua.

Qui molt parla, molt erra.

Quant es lo parlador horat, esta lescoltador asenat.

No digues moltes paraules e poch fet.

Dix lo saui: tot hom se conex en sa paraula, si ha compli-
ment de seyn o no; axi com lo canter, si es fes, hom pot co-
nexer (*per*) lo brugit, si es sancer o no.

Item dix: hom es conegut qui en ço que vsa, e pert sa
ualor per massa riure, e es menys preat per massa tenir solaç,
e erra molt per massa parlar.

Hiuaç respondre fa errar.

El callar es saber e son pochs aquells quey vsan.

Callar es sach de errades.

Callar es profitos a les gens e als oçells.

Quatre paraules digueren .iiij. Reys de les qual(s) sauin-

gueren: lo primer dix: nom son repres de ço que no he dit, mas so repres de ço que (h)e dit moltes ueguades.

Lo segon dix: yom pusch tornar de ço que no he dit, mas son me repres de ço que he dit moltes ueguades.

Lo tercer dix: com he dita la paraula, ha poder en mi; e sino la dich, (h)e poder en ella.

(f. 90 c. 2) Lo quart dix: marauell me de aquell qui diu la paraula, que si es preada, ve lin dan; e si no es preada, no lin ve negun profit.

Mes ual bon callar, que foll parlar.

Callar es lo primer saber; el segon escoltar; lo tercer derrocar (*decorar*?); el quart la obra.

Dix un saui a un hom qui parlaua molt: calla, que ha(s) dues rahons e vna lengua, per ço com deu(s) callar dos tants que parlar.

Demanaren a .j. philosoff ¿qual cosa es pus greu a hom? que sapia el vici que es en si, e ques jaquesca de parlar en ço que no li tayn.

Dien que vn saui callaua molt, demanaren li ¿per que callaua? Respos: car ma lengua es axi com lo lop, si lo soluia menjar mia.

Qui mal escolta mal respon.

Be escoltar mostra seyn e saber, e be respondre bon enteniment.

Qui te amagat son secret es senyor de si matex.

Cor de hom assenat es castell de secret.

Tin çelat ton secret e lo del altre, axi com uols quel altre tinga çelat lo teu.

Dix lo saui: ço que tens çelat de ton amich nou descobres a ton enemich, per ço com los cors se muden.

(f. 90 retro c. 1) Cor de bon hom es fossa de secret.

Tres coses son perilloses de fer: beure tuxech per assaig; e anar per mar per guanyar; e descobrir son secret a fembra.

Consellat abans quet mogues; fort era (*erra*) qui flixa ab son consell.

Demandar consell es remey a tu, e mal treyt a altre.

Qui demana consell souen, si aue, es loat, e si erra, es blasmat.

Si demanes consell a hom ab seyn, tu nas la mitat de son seyn.

Consellat ab cell qui ha prouades les coses e donarta de bades son consell, que li costa car.

Conseller no es bo sino ha .iij. coses: que aia vsats los fets e saber e conexença en lordonament, e que aia son esguart e son pensament en la fi del temps.

Consell e pensament es mirall, qui fa conexer les bones obres de les auols.

Guardat de demanar consell asenat, si es ton enemich; axi com te guardes de demanarlo al neci, si be es ton amich.

Not fuis en lo primer consell, e guardat de consell.

En sin los consell(s) .j. ab altre, e donar ta claror, lo millor.

Si as a fer dues coses e no trobes en quit fuis de consell, jaquex aquella cosa (*f. 90 retro c. 2*) en que as major uolentat, e fes laltre, per ço com la uolentat es contrari del seyn.

El monsoneguer es pus ladre que altre ladre, per ço com lo ladre embla ton auer, e el monsoneguer ton seyn.

El monçoneguer e la mort son aguals, per ço com la ualor que ha lo viu es parlar, e com hom nos pot fiar en sa paraula, no es viu.

Not fuis en quit ment, que no menta sobre tu, ne qui ta dit mal daltre, que nol diga de tu.

Sies membrant, si est monçoneguer.

Senal de monçoneguer es de metre sa punya en jurar. (*f. 91 c. 1*) Qui es vey (*veht*) de franch, es axi com aquell qui es vey de la mar, que no ha reguart de set.

Ab franquea e ab larguea es hom senyor de la gent.

El franch es bastat, si be es pobre, e lescas es freturos, si be es rich.

Dona a çell qui es pus minue de tu, ço que uols que do aquell qui es pus alt de tu.

Al franch no li demanes poch, sino menys prear ta.

Un hom dix a .j. honrat hom: vna cosa pocha he obs de tu; foli greu, e dixli: jaquexla tro que crega.

Vench lo seyn a la franquea e dix li: leuaten, que no te obs; dix li ¿per que? Per ço com tu as obs (*de*) mi, e yo no he obs (*de*) tu.

Diu lo saui: bella cara es senyal de franquea, axi com los bons brots son senyal de fruyt.

Ab .iij. coses nos uia(*uja*) el franch: son pare, son hoste e sa bastida.

Aquell es tengut de donar e fer be, çell qui deu lin á fet.

No hages vergonya de donar poch, que pobrea es menys.

No es franch, qui per sobres dauer nusa; mas ceyll es franch qui (h)a poch e dona.

(*f. 91 retro c. 1*) No sies franch de donar on no tany, quel no donar en aytal loch no es cobesa.

La pus auol costuma, que hom pot auer, es esser auar, e uolpeyll es la millor, que fembra pot auer.

Auar es auol, que com dupta la merce de deu.

Auaricia deroca (*derroca*) la obra de la ualor.

Diu lauar: no dons, que deus es pus noble e pus franch que res, e si ell uolgués bastar a la gent, de manera que no agues-sen obs a demanar, be ho faria.

Si uolguessem seguir uolentat dels pobres de nostre hauer, e donar ço quens demanen, e seriam en pus auol estament que ells.

Qui dona son auer, dona sa anima, per ço com no pot auer durada menys dell.

Dir no, guarda hom de treball, e dir hoc, toyl benenança.

Mon fill sies ab la gent com aquell qui juga á daus, pren del lur e guarda el teu.

Guarda ço que as, car mes val esser auar, que demanar a auar.

Qui es rich e auar, es axi com a mul o ase, que porten aur o argent e menjen palla o ordi.

Qui es auar de son argen de fer (*f. 91 retro c. 2*) be a pobres, tramet hi deus la ira del senyor.

Qui es enuejos ha menys alegria que null hom.

Lenuejos pensa que si tu perts bon saber, que ell laja.

Enueja menja les bones costumes, axi com fa lo foch la lenya.

Bastet del enuejos com ha ira, com tu est alegre.

Tenir mal uolença çelada en lo cor es axi com amagar la brassa en la çendra.

Qui es proisme es luny a mala uolentat.

Diu lo saui: no compres mal uolença de .j. per ben uolença de molts.

Enamistat entre parents es axi com metre foch en junch.
Siats priuats per amor, e nou siets en parentesch.

Ama tos parens e tos amichs, e faras greuge á tos enemichs.

Fill es fruyt del cor.

Ama ton fill, e castigal be.

Ton fill es ton senyor .V. anys, e .V. ton seruicial, e .V. ton companyo, e depuys bon amich o gran enemich.

Demanaren a .j. hom ¿qual fill amaués mes? Dix: el poch tro que es (*f. 92 c. 1*) gran, e lapsent tro que es uengut, el malalt tro que es guarit.

No ueu negun hom en son fill ço que li plau tro que ueu en si ço que li es greu.

Dixerén a .j. filosof *¿*per que no uols fil(l)? Dix: per ço com los am, non vull.

Qui castiga son fill, fa greuge a son enemich.

Diu lo saui: qui castiga son fill quant es poch, au goig quant es gran.

Qui no fa seure son fill de poquea la hon les greu, no siura quant sera gran la hon li plau.

Qui ha jermans, ha ajutori.

Ama tos jermans, per ço com son honrament ab benança, e ajutori ab trebayl.

El bon jerma es aquell qui oblida sa errada, e no sen uol uenjar, e ta feyt plaer, e no ten fa retreyt.

Auols jermans son axi com arbre de foch, qui crema luna branca e l'altra; bon jerma es mirayl de son jerma.

Ayda a ton jerma a tort e a dret.

El bon jerma es aquell qui ayda de la guerra del temps.

Lamor primera es millor.

No fo triat el partir, sino per conexas el bon saber de la amor.

Hira damor tan poch dura, que no a obs (*f. 92 c. 2*) sescondescha.

Hira damich es com pluja destiu.

Aquell es estrany, qui no ha amichs.

Tota re damor es bo, leuat el partir.

Demanaren a aristotil ¿que es amich? Dix: .j. cor en .ij. cors.

Fiat en amor de çell, que no ho fa per obs quiet aje.

Not fuis en amor de senyor sit uol mal lo majordom.

No ajes priuadea ab cell quit honra per alguna cosa que ha obs de tu, que quant aja ço que obs ha menys prear ta.

Si trobes ton amich, començal á salutar, e feli loch, e cri- dal per lo millor nom que ell ha.

Los amichs son de .iij. maneres: axi com vianda, que no pot hom estar menys della, e axi com medecina que la hom obs aueguades, e axi com malaltia que no la ha hom obs null temps.

Honra lamich de ton amich, que mes ho prea, que si hon- raues ell.

Bon amich ha(a) bon priuat es axi com especier, que si be not dona de les especies, donat de la bona odor.

El auol amich es axi com lo forner que not crema les ues- tidures, mes fat afany ab lo fum.

Qui demana amich menys de uici (*f. 92 recto c. 1*) roman menys dell.

Amor es afaenament de cor desfaenat.

Mes ual sol estar, que ab auol companya.

Qui pren tota la gent en .j. grau no a amich.

Lamich tota ora ama, mes no proua tro als obs.

El auol amich es cell qui es abandonat ab larguea, e no cuyda ab carestia.

Diu el saui: çell hom, qui poch he amat tots temps, es cell, qui diu mos vicis entre mi e ell.

Ama cell qui not ama tro quiet am; hom guanya ab amor ço que no pot guanyar per força.

Diu el saui: si uols conexer lom, demana ¿qui ha priuat? Item dix: aquell es saui quis guarda de son amich.

Demanaren a un saui ¿ab ques uenja hom de son enemich? Dix: faent bones hobbres, e hauent en si bones costumes.

Diu el saui: el millor consell que pots fer en feyt de tos amichs, quels girs a ta amor, si fer se pot.

Diu plato: quis uol uenjar de son enemich deu tractar de crexer sa ualor.

Vn hom viu vn saui, qui pregaua deu (*f. 92 recto c. 2*),

quel guardas de sos amichs, e dixli ¿per que pregues quet guarde de tos amichs e no de tos enemichs?

Dix: yom puch guardar de mon enemich, e no puch fer de mon amich.

Dix j. saui: major profit seguex a hom de son enemich, que no fa de son amich, per ço com tot hom se guarda de errar per que son enemich no sen uenja, e no ho fa de son amich.

El neci es enemich de si matex ¿com sera amich daltre?

Guardats uos de aquells qui hauorrexen uostre cor.

No ages goig ne (*de*) priuadesch de enemich, que axi es com laygua, que ab tot que sia ben calda al foch, si ni cau amorta lo.

Not fuis en amor de enemich, per ço com la rael de son fet es enemistat, e per obs que ha a hom mostra amor, e quant ha acabat ço que obs ha, torna a la rael de son feyt, e es axi com laygua que sescalfa ab lo foch, e quant lan tollen, refredas.

Demanaren a job ¿qual cosa ta estat pus greu de ton treball? Dix ell: goig dels enemichs.

Ffembres son cordes del diable, e legea e esguardador de fembres.

Contrasta ab ta uolentat e ab fembres (*f. 93 c. 1*) e fet quet vullés.

Seyn de fembra es en sa bellea.

Seyn de hom es en aquell.

Dix un saui: mon fill, ues derrere leo e drago, e no uages derrere fembra.

Fill, prega a deus quet quart de males fembres, e tu guardat de les bones.

No loets catiua que cost poch, ni dona que port gran exouar.

Qui es nouio pensa esser Rey; bones son les nocés sino fos la messio.

Demanaren a j. saui ¿que dius de pendre muller? Dix ell: bon saber de vn mes, e ansia de tots temps.

Demanaren al dit saui ¿que dius de fembres? Dix: axi son com a baladre(s) que fan bella fulla e bella flor, e sin menja hom mor.

Plato ueu vna bella donzella, que sanaua a despertar, dix: aquesta no ysch a ueure, mas per ço quen uegen.

Item veu vn caçador qui parlaua ab una fembra, e dix lo caçador: guardat, no caçes.

Seyn de fembra, que es en son seyn, quant se leua cau.

La uida es en .iiij. coses: ampla casa, e molts seruidors, e auinent dona.

(f. 93 c. 2) Auol uida es en .iiij. coses: mal uehi, e foyl fill, e muler ab auols costumes.

Quatre coses son leges, e son ne .iiij. pus leges: auaricia en richs, e ira en sauis, e falsia en jutges, e leig parlar en fembres.

Tres coses nos sadollen: vll de veure, e orella de hoyr, e terra de pluja.

Quatre coses maten tot hom qui les vsa: amar fembres, e caça, e joch, e vi.

No es uer tot ço que dien en les noçes.

Bella parença es començ de bon astre.

Aquell es astruch que viu molt, e veu en sos enemichs ço que li plau.

Aquell es astruch a qui deus ha donada gracia, e sanitat, e seyn.

Bon astre es en .iiij. coses: sanitat, e bon seyn, e compliment de uolentat, e amor de la gent.

Aquell es astruch quis castiga per altre.

Aquell es desastruch qui nos fia en negu per auolesa que ha, e cell qui negun nos fia en ell per ses auols obres.

Ansia es miga uellea. Dix el saui: si duras ell dol, axi com comença, auciuria.

Item dix: tota res comença poch, e puys crex, leuat dol, qui comença poch, e puys minua.

(f. 93 retro c. 1) Tristor es malaltia de cors.

Guardat de ton jerma com es fello.

Qui segueix sa ira, pert son bon nodriment.

Hira es rouell del seyn, e no conex, cell qui ha be ne mal, ques nabstingua (*que se'n abstingua*).

Hira de neci es ueguda de paraula, e ira de saui es fet.

Qui seruex cell que no ha poder, longa es sa ansia.

Qui no es senyor de sa ira, no es senyor de son bon nodriment.

No es auol fellonia de çell qui sapaga debades.

Aquell ha auol costuma qui no es senyor de la ira, que sio fes seria saui.

Qui seguex sa uolentat, dona a son enemich.

De qui es fort sa uolentat, es feble son seyn e son consell.

Contrasta ab ta uolentat, e no façes ço que uol, que ta uolentat es enemich, e ton contrastar es amich.

Si uols esser segur que ajes ço que desiges, desiga ço que pots hauer.

Qui es senyor de sa uolentat, es segur de no hauer treball.

Si not uolen donar ço que demanes, sia ta fellonia major sob(re) tu matex per lo demanar, que sobre çell qui no to (93 *retro c. 2*) uol donar per complir ta uolentat.

Flixat de (*ta*) uolentat, (*per*) que faries contra ton seyn, si la complies.

Diu lo saui: qui consequex bastantment ço que uol, deu auer reguart que apres no aje ço que li sera greu.

A qui venç sa uolentat, no ha son seyn poder,

Riquea es paratge de çell qui no na.

Enriqueys o muyr.

Qui ha riquea ha gran noblea.

Dix un saui: yo son pus rich que negu.

Rey, demanaren li çom dix: yo he poch e bastem, e ell ha molt e no li basta, e ell ha ansia de molts e yo no de negu?

Lauer honra el vil.

Lauer fa anar son senyor.

Lordonament crex el poch, e el mal metre deguasta el molt.

Qui estoja de son dinar al sopar, nos uenja(n) de (*ell*) sos enemichs.

Dines son vntura de les nafres del temps.

Lauer en la casa es axi com lo sol en lo segle.

Dix un saui a son fill: mon fill, no sia (*f. 94 c. 1*) la formiga pus certa que tu, que ajusta lestiu ço que ha obs al yuern.

Mes ual guardar ço que hom ha, que esperar ço que no ha.

Riquea de cor ual mes, que riquea dauer; lauer no pot tenir profit sino partex de tu.

A uegades aucien hom per son hauer, axi com fan lo pao per ses belles plomes.

Diu el saui: auer es rayl dansia e de trebayl, e per ço minuats uostre auer, e minuarets uostre treball. Item dix: lauer se uol seruir.

Qui seruex altre, no es franch. Item dix: com ueus ton auer quel menuguen ab una ma, menuguen tu ab dues.

El pobre a menys enemichs quels richs.

Qui sofir pobrea, ha gran fe en deu.

E el pobre a gran fe de esser rich, e el rich a dupte de esser pobre.

De la ualor de la pobrea es, que no faça hom nenguna cosa contra deu per esser pobre, axi com fa per esser rich.

Esser freturos ual mes, que demanar a aquell que no tays que hom li deman.

Bona seria pobrea e acaptar, sino fos: deu uos do.

Pobrea es ajustament de molts.

No se qual es pus auol, mort de (*f. 94 c. 2*) rich, o vida de pobre.

Les morts son dues e la pobrea es la major.

Tres coses no han consell: baralla ab enuega, e pobrea mesclada ab perea.

Conort de pobre: mes ual salut que auer.

Despen, el pobre, oli, contant noues de reys; pus pobre es, que tambor menys de cordes.

La proua ço que as, no es teu, que ia es stat daltri, e es teu.

Loar benifeyt es manera de crexer; aquell loa a qui ta fet plaer, e fes plaer a quit loa.

Quit loa per poch, merex molt.

Qui pren de altri es catiu del plaer tro quel rema al menys loant.

Si ta ma es breu de retre guardo, sia ta lengua largua de loar.

Qui no loa deu, nol loaran homens. Benifet no pot durar, si es negat, e nos toyl, si es loat.

Diu lo saui: guarda no sia lo ca pus conexent que tu, que si hom li dona del pa, no ladra.

Atorgar benifet es seruitut.

Retre guardo es reemço.

Benifet es comanda.

(f. 94 retro c. 1) Qui es franch, loa lo poch, e qui es auar, nega lo molt.

Mes ual loar que auer, que axo roman e lauer sesplega.

Demanaren a alexandre ¿de qual cosa as haut major plaer en ton Regne? Dix: com he agut poder de retre guardo a quim fa plaer, molt mes que ell nom feu.

Deu retra bon guardo a quis retrau nostres uicis.

Soferir es manera de aquell qui als no pot fer. Soferir es en dues maneres: sofrir hom ço que no uol, e sofrir-se de ço que uol.

Qui no sofrir una paraula, ou ne moltes.

Qui uol uiure segur, guart se de errades.

Massa continuar es dit atorgament de la errada.

No faças mal e no auras reguart; la malaltia es carser del cors.

Qui ha reguart de penjar, moren sos fills de fam.

Acompanyat ab aquell qui li ajuda el temps, car ell sab la manera de guanyar.

Qui compra ço que no ha obs, ven ço que ha obs.

Noy ha tan bon missatge com lo diner.

(f. 94 retro c. 2) Mes ual un aucell al puny, que una grua al cel.

La mesura en la messio es mig guayn.

Amats uos com a jermans, e mercats com a estrayns.

Mercader que si matex la roba li agrada.

De tota cosa es millor mercat, com es cara.

Hom ajusta, e el temps despen.

Qui creu corredor, roman meyns de cabal e de guayn.

No loa el mercat leua(t) daquell qui ha guanyat.

Ço que nos uenen, no es car.

Si as dines, tot ço que ueus, se uen.

Vendre e penedir ual mes, que tenir e penedir.

Mes ual carestia de mercat, que larguea de casa.

Pren lo ladre ans quet prengua.

No crits derrere ladre tota hora que ajés fill.

Aristotil ueu .j. hom, que li tolgueren lo puyn, dix ell: pres so que no era seu.